

Archeologienota : Ajuinlei 21 - Onderbergen 41, Gent (prov. Oost-Vlaanderen)

Robby Vervoort
Freelance Senior Archeoloog
Borgerhout, december 2018

Titel

Archeologienota:
Ajuinlei 21 – Onderbergen 41,
Gent
(prov. Oost-Vlaanderen)

Auteur

Robby Vervoort

Opdrachtgever

Renga Invest bvba

Projectcode

2018L180

Plaats en datum

Borgerhout, december 2018

Reeks en nummer

RVFSA-Rapport, 56

Inhoud

1. Technische fiche/administratieve gegevens	4
2. Inleiding	7
2.1. Beschrijving van de geplande werkzaamheden	7
2.2. Archeologische voorkennis	11
2.3. Methodiek van het onderzoek	11
3. Archeologisch bureauonderzoek/assessment	13
3.1. Geo(morfo)logie en bodem.....	13
3.2. Topografie	17
3.3. Historische, cartografische en archeologische kennis	18
3.3.1. Korte historiek van Gent (geschreven bronnen).....	18
3.3.2. Cartografische bronnen en (lucht)fotografie	23
3.3.4. Archeologisch Gent en centrale archeologische inventaris	32
3.3.5. Overige inventarissen.....	41
3.4. Huidig gebruik projectgebied	47
3.5. Impact geplande werken.....	50
4. Synthese bureauonderzoek en onderzoeksvragen	53
4.1. Synthese gespecialiseerd publiek.....	53
4.2. Onderzoeksvragen.....	54
4.3. Samenvatting niet gespecialiseerd publiek.....	57
5. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied	58
6. Bibliografie.....	59
6.1. Online bronnen.....	59
6.2. Literatuur.....	61
7. Lijst figuren en bijlagen	62
7.1. Lijst figuren	62
7.2. Lijst bijlagen.....	63

1. Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site

18-GEN/AJU-2018L180

Ligging

Oost-Vlaanderen, Gent

Ajuinlei 21 – Onderbergen 41

Kadastrale gegevens

Gent:

15de Afdeling, Sectie F

Perceelnummers: 1152E, 1152F

Bounding Box

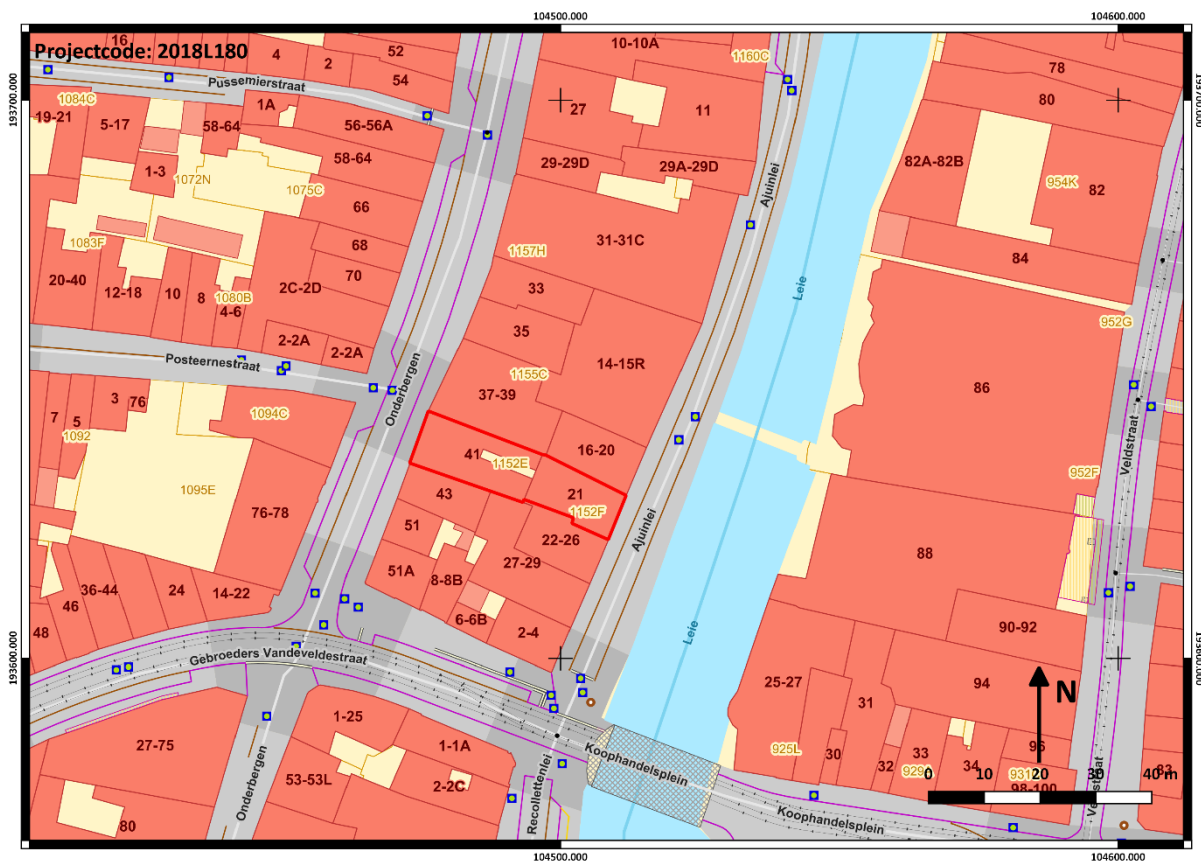
X 104473,1 Y 193635,0

X 104508,6 Y 193621,3

X 104511,8 Y 193629,3

X 104497,1 Y 193636,6

X 104476,3 Y 193644,3

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied

Onderzoek

Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek

Projectcode

2018L180

Opdrachtgever

Renga Invest bvba

Contactpersoon opdrachtgever

Arch. Geertrui Vleeschouwers

Uitvoerder

Robby Vervoort. Freelance Senior Archeoloog. Research & Consultancy.

Erkend archeoloog

Robby Vervoort OE/ERK/Archeoloog/2016/00126

Nummer wettelijk depot

Niet van toepassing

Termijn

19 december - 27 december

Geplande ingreep

Gedeeltelijke sloop bestaande bebouwing, optrekken nieuwbouw en gedeeltelijke renovatie bestaande bebouwing.

Geldende wetgeving en voorwaarden

Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De melding werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De aanvraag heft betrekking op een perceel groter dan 300 m² met een geplande bodemingreep van meer dan 100m² en is geheel gelegen binnen een archeologische zone opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Randvoorwaarden

Het terrein is heden bebouwd en niet toegankelijk voor onderzoek.

Doelstelling

Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.

Vraagstelling

- Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?
- Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?

Thesaurus

Bureauonderzoek, site met complexe stratigrafische opbouw, vastgestelde archeologische zone, uitgesteld Programma van Maatregelen, proefsleuven en proefputten, prospectie met ingreep in de bodem.

2. Inleiding

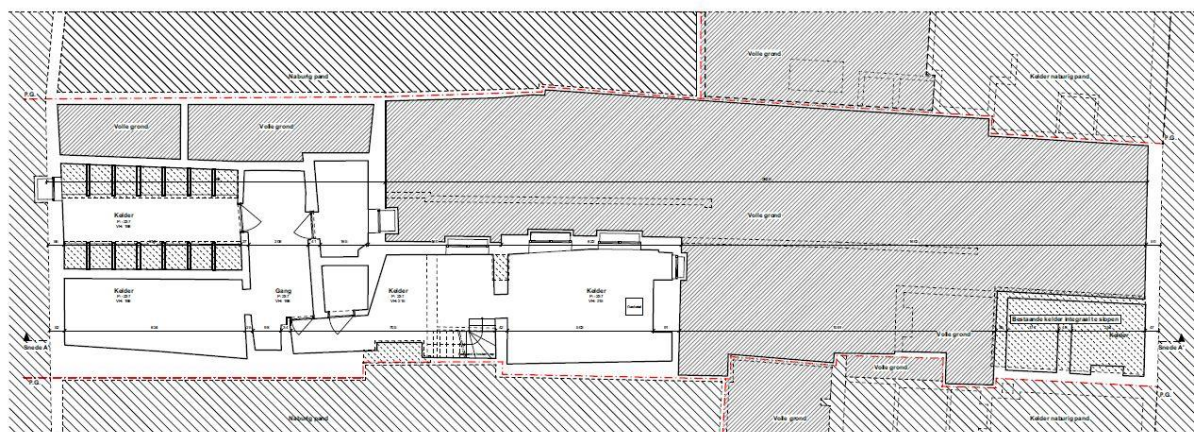
Doel van dit bureauonderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van de aanvraag van twee omgevingsvergunningen te Gent, Ajuinlei 21 – Onderbergen 41. In deze archeologienota wordt via een bureauonderzoek nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Het projectgebied wordt in eerste instantie binnen een grotere context geplaatst. Vervolgens wordt nagegaan wat de recente gebruiksgeschiedenis van het projectgebied is en wat hiervan de mogelijke impact was op perceelsniveau. Tevens wordt de mogelijke impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige archeologische potentieel besproken. Op basis van alle voorhanden zijnde gegevens wordt vervolgens een programma van maatregelen voorgesteld.

2.1. Beschrijving van de geplande werkzaamheden

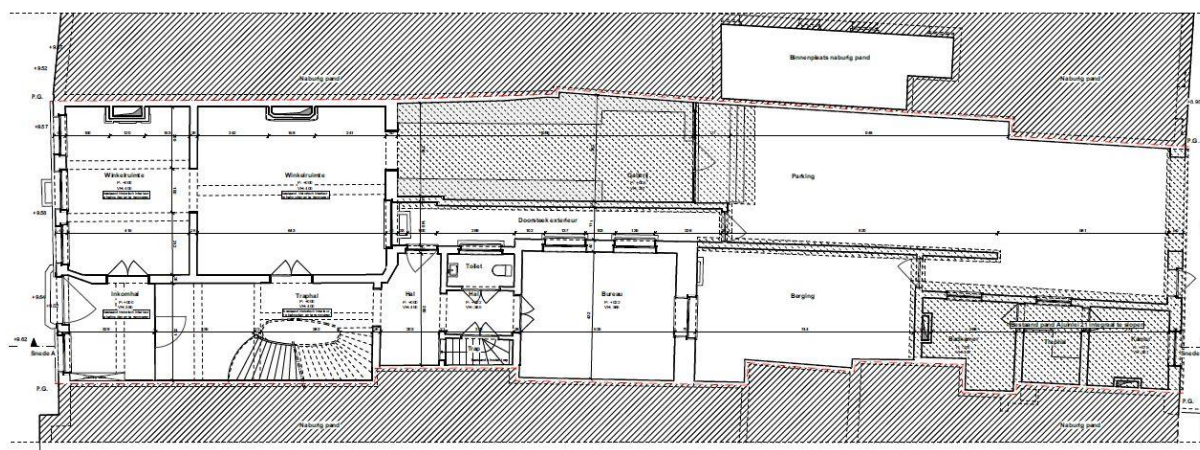
De stedenbouwkundige vergunning heeft betrekking op de gedeeltelijke sloop en renovatie van de bestaande bebouwing enerzijds en het optrekken van een onderkelderde nieuwbouw anderzijds. Tevens worden de vereiste ondergrondse nutsvoorzieningen vernieuwd (gescheiden riolering, sceptische putten en waterputten).

Het projectgebied bestaat uit twee percelen die zullen worden herverdeeld in een deel gelegen langs Onderbergen en een deel gelegen langs de Ajuinlei. Hierbij wordt de bestaande woning langs Onderbergen bewaard, gerenoveerd en heringericht met een commerciële ruimte en appartementen. De bestaande bebouwing op het perceel langs de Ajuinlei wordt volledig gesloopt. Hier verschijnt een nieuwbouw met één ondergrondse verdieping. De nieuwbouw bestaat eveneens uit een commerciële ruimte en appartementen.

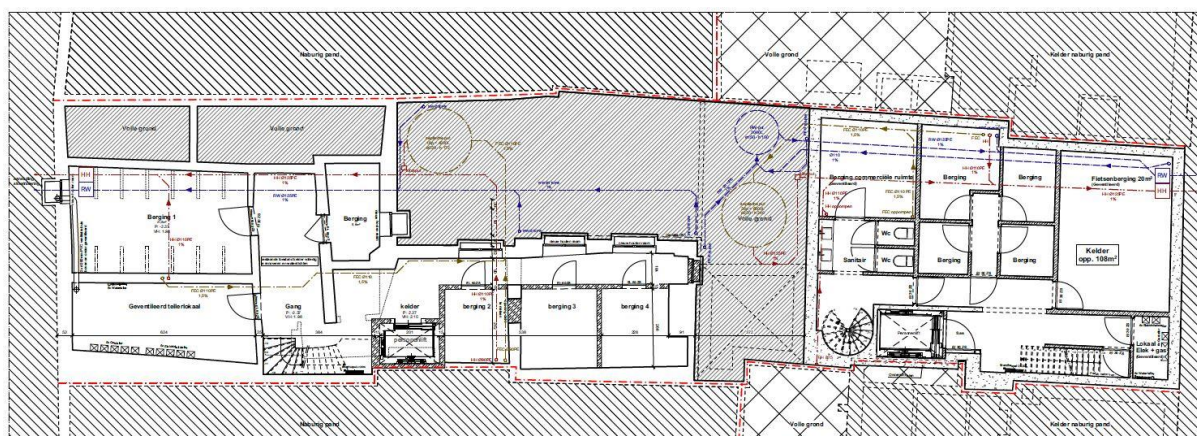
Tussen beide woningen zal een binnenkoer/terras worden gerealiseerd. In deze zone worden de nodige ondergrondse putten voorzien (septische putten, regenwaterput). Tevens wordt een liftput voorzien in de kelder van het pand gelegen langs Onderbergen.

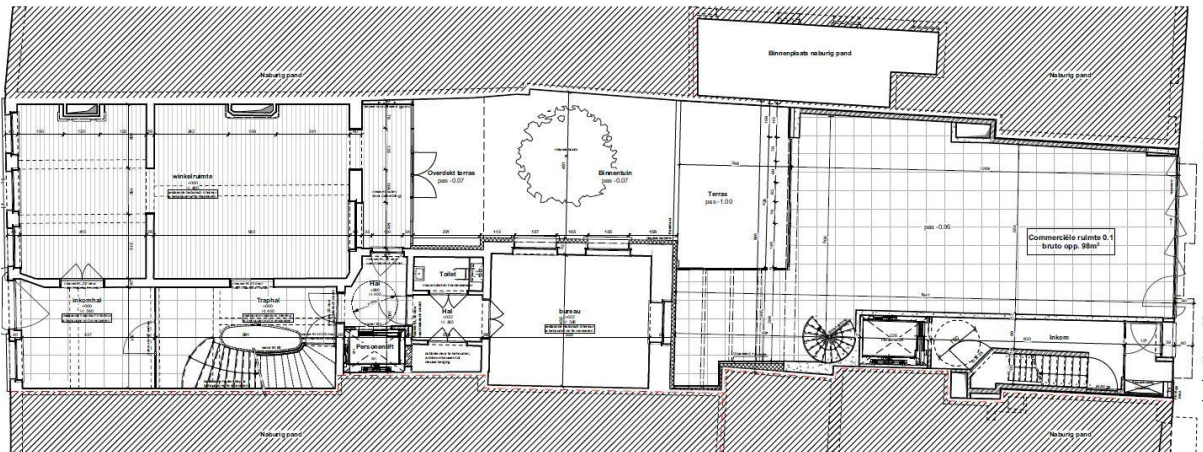
Figuur 2: Bestaande inplanting verdieping -1

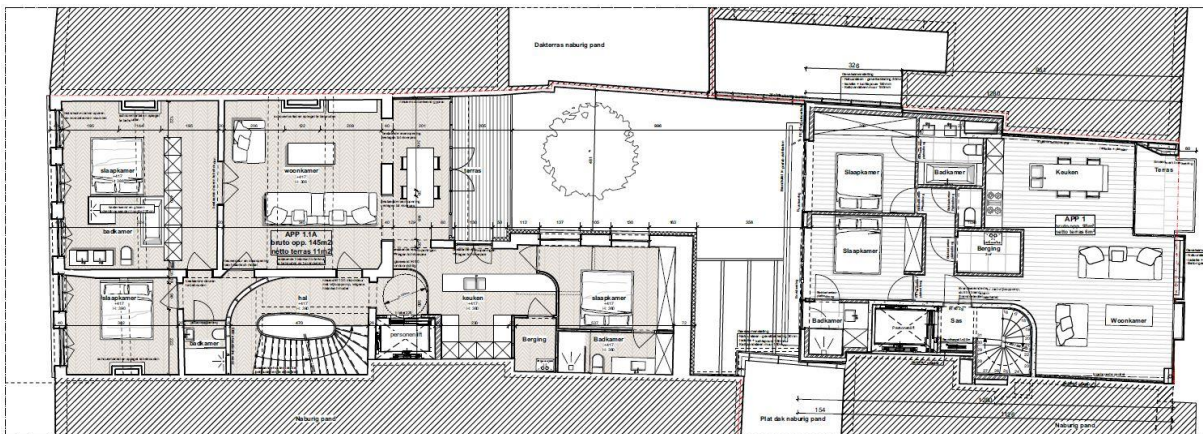
Figuur 3: Bestaande inplanting gelijkvloers

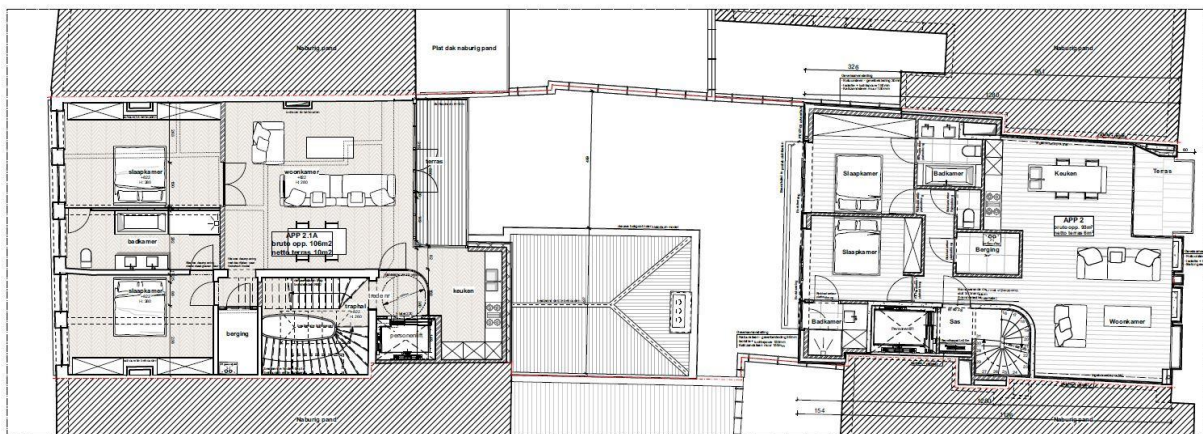
Figuur 4: Nieuw ontwerp verdieping -1

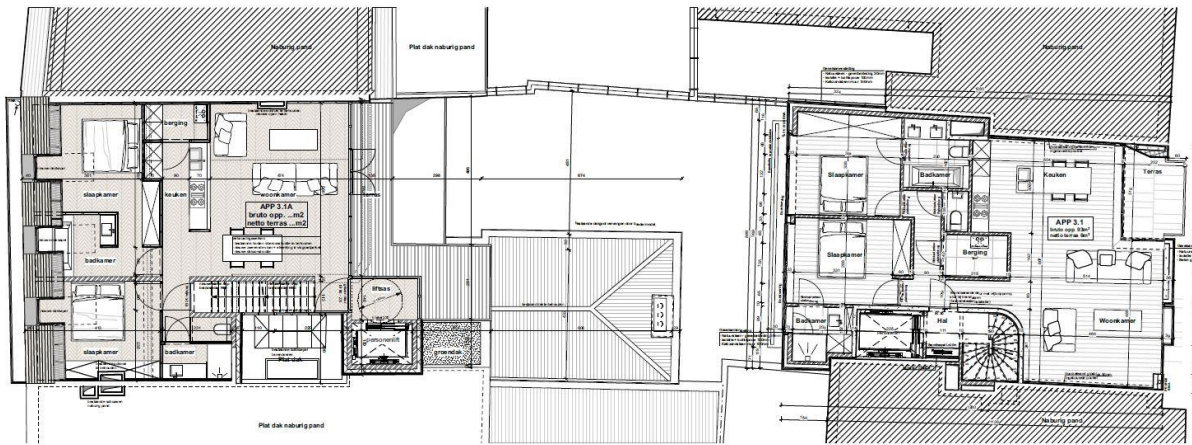
Figuur 5: Nieuw ontwerp gelijkvloers

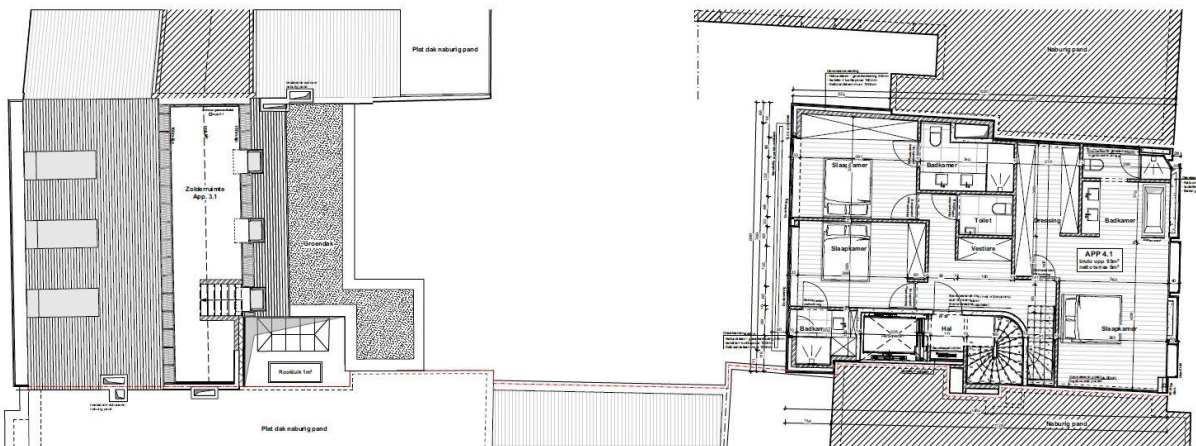
Figuur 6: Nieuw ontwerp verdieping +1

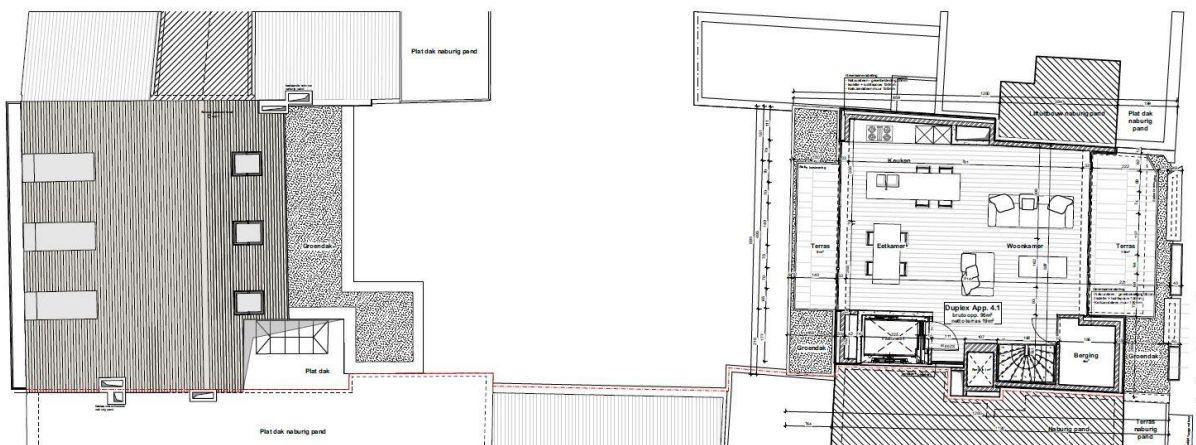
Figuur 7: Nieuw ontwerp verdieping +2

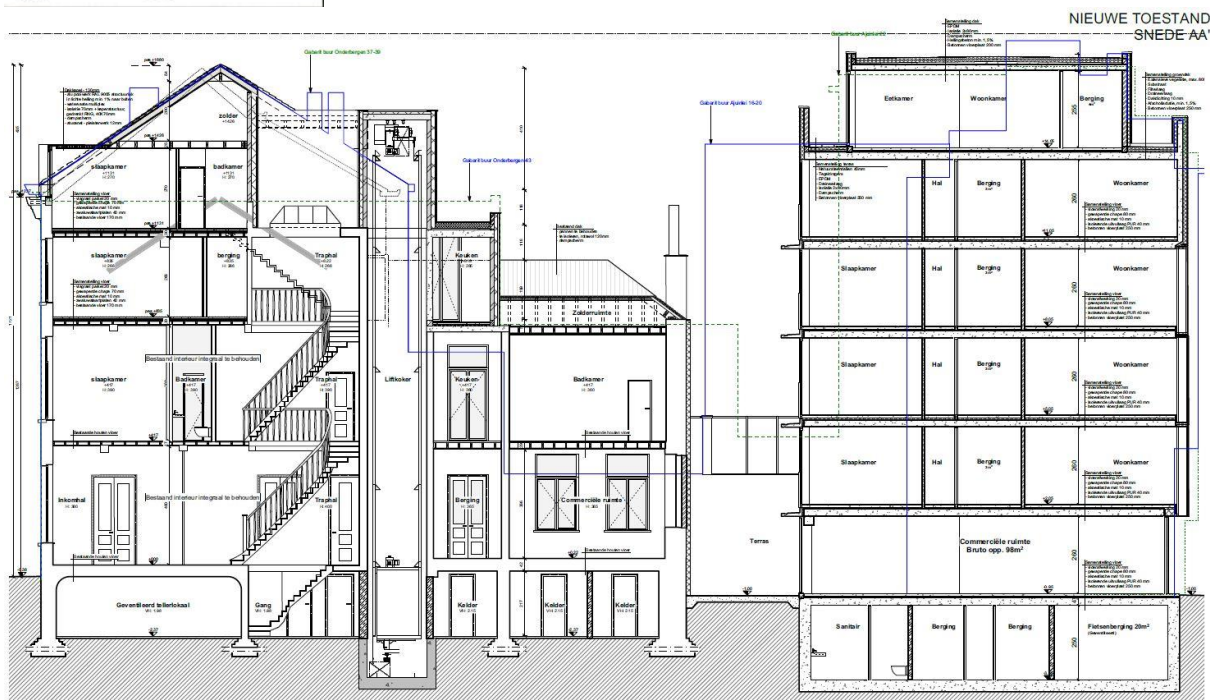
Figuur 8: Nieuw ontwerp verdieping +3

Figuur 9: Nieuw ontwerp verdieping +4

Figuur 10: Nieuw ontwerp verdieping +5

Figuur 11: Nieuw ontwerp snede

2.2. Archeologische voorkennis

Er werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd binnen het projectgebied.

2.3. Methodiek van het onderzoek

Om een antwoord te kunnen formuleren op de hoger geformuleerde vraagstellingen werden verschillende acties ondernomen. Naast een bezoek ter plaatse werden hoofdzakelijk bronnen geraadpleegd die online beschikbaar werden gesteld door de Vlaamse Overheid. Tevens werd een bezoek gebracht aan het stedelijke archief om na te gaan of er eventuele bouwplannen beschikbaar waren van vroegere bebouwing binnen het projectgebied. Na het raadplegen van de basisbronnen die beschikbaar zijn voor het betreffende projectgebied, werd nagegaan of het nodig was om bijkomende bronnen te raadplegen of dat de geraadpleegde bronnen volstonden om een antwoord op de desbetreffende vraag te formuleren. Tevens werd geëvalueerd of het raadplegen van eventueel bijkomende bronnen extra gegevens kon opbrengen om een antwoord te kunnen formuleren op de gestelde onderzoeksvragen. Aangezien het projectgebied gelegen is in een zone die gekenmerkt is door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden werd extra aandacht besteed aan eventueel beschikbare online cartografische bronnen.

Om een zicht te krijgen op de landschapshistoriek van het projectgebied werden de online databases van Geopunt Vlaanderen (www.geopunt.be) en Databank Ondergrond Vlaanderen (www.dov.vlaanderen.be) geraadpleegd. De volgende kaarten werden geraadpleegd: bodemkaart, bodemgebruikskaart, erosiegevoeligheidskaart, tertiair geologische kaart en quartair geologische

kaart. De geomorfologische kaart is niet beschikbaar voor het projectgebied. Tevens werd het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (raster 1 meter) geraadpleegd. De erosiegevoeligheidskaart en de bodemkaart van Vlaanderen leverden geen meerwaarde op voor het onderzoek. Daarom werd beslist deze niet af te beelden in de archeologienota.

Om na te gaan welke potentiële archeologische sites zich in het projectgebied en de ruimere omgeving bevinden, werd de Centrale Archeologische Inventaris (www.cai.onroerenderfgoed.be) geraadpleegd. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de inventaris niet volledig is en geen garantie biedt op de aanwezigheid of afwezigheid van een eventuele archeologische sites. De ingevoerde locaties werden enerzijds op basis van cartografische, literaire en toponomische bronnen geselecteerd en anderzijds op basis van waarnemingen op het terrein (vondstmeldingen, veldprospecties, prospecties met ingreep in de bodem, archeologisch onderzoek).

Om een inzicht te krijgen in de mogelijke aanwezigheid van cultuurhistorische elementen en een verder inzicht te krijgen in de mogelijke aanwezigheid van een archeologisch bodemarchief werden verschillende beschikbare historische en cartografische bronnen online geraadpleegd. Voor de oudere periodes werd beroep gedaan op gegevens beschikbaar op www.inventaris.onroerenderfgoed.be. De hier beschikbare gegevens kwamen tot stand na een uitgebreide literaire studie. De opgegeven bronnen werden niet steeds extra gecontroleerd, noch werden er bijkomende bronnen geraadpleegd. Op basis van de beschikbare gegevens werd beslist dat deze volstonden om een algemeen beeld te verkrijgen omtrent de historische ontwikkeling van het projectgebied. Voor de cartografische bronnen werden in de eerste plaats de digitaal beschikbare en georeferencierte plannen geraadpleegd op het online Geoportaal Onroerend Erfgoed (www.geo.onroerenderfgoed.be). Het betreft de kaart van Ferraris, de kaart van Vandermaelen en de Villaretkaart. Het plan Frickx wordt omwille van de grotere onnauwkeurigheid niet behandeld maar werd wel geraadpleegd. Er werden meer geschikte historische kaarten aangetroffen die meer informatie opleverden voor de beantwoording van de vooropgestelde vraagstelling. Tevens werden enkele 20ste en 21ste eeuwse luchtfoto's geraadpleegd op dezelfde website. Deze werden voornamelijk geraadpleegd om een zicht te krijgen op de ontwikkeling van het projectgebied en de ruimere omgeving in recente tijden maar brachten geen extra relevante informatie op. De gegevens werden aangevuld met kaarten die beschikbaar zijn op www.cartesius.be en op https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#mediaviewer. Deze kaarten zijn niet georeferenciert maar tonen wel het bouwblok waarbinnen het projectgebied zich bevindt.

Om een inzicht te verkrijgen omtrent de impact van de geplande werken op het eventuele bodemarchief werden alle plannen en gegevens via de bouwheer opgevraagd en ter beschikking gesteld door het architectenbureau. De geplande verstoringen werden vervolgens aangebracht op een

analyseplan. Op basis van dit plan werd vervolgens een gefaseerd en uitgesteld Programma van Maatregelen opgesteld.

3. Archeologisch bureauonderzoek/assessment

3.1. Geo(morfo)logie en bodem

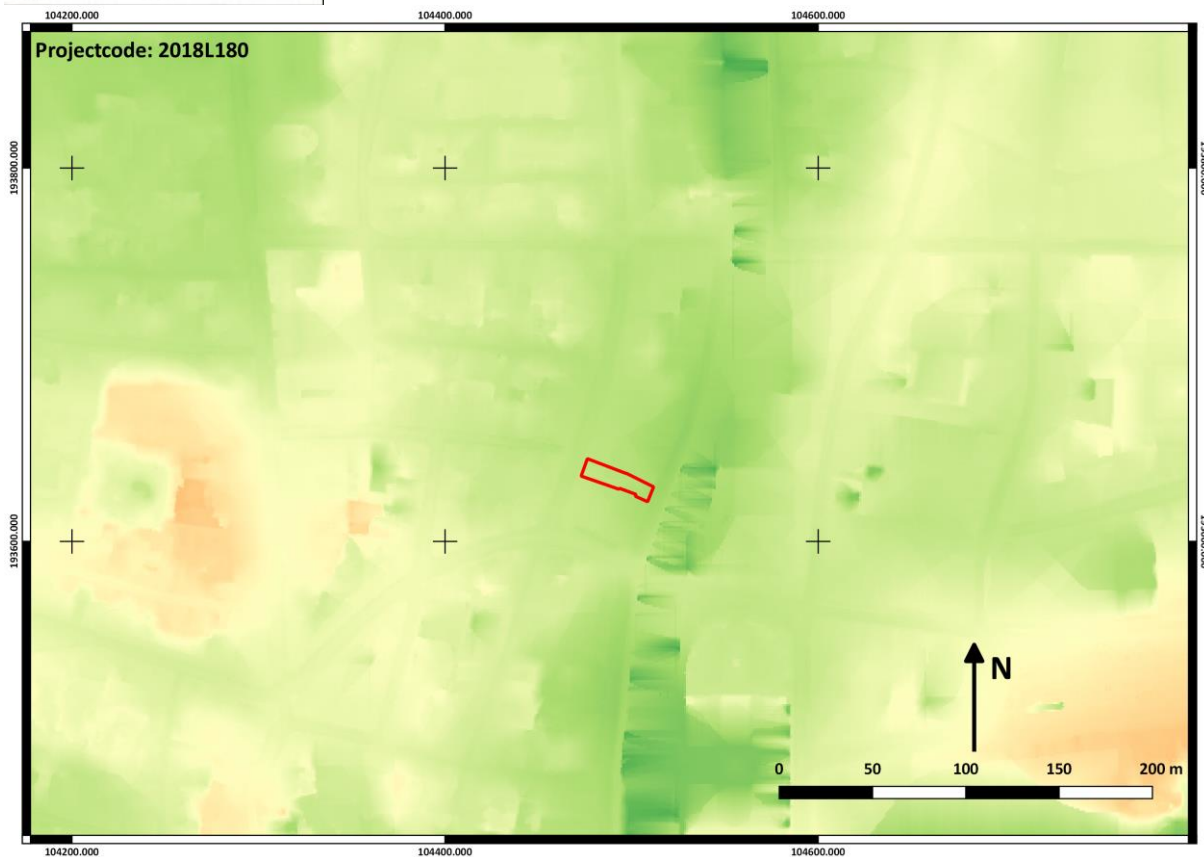
Gent situeert zich in de noordelijke laagvlakte van ons land, meer bepaald in zandig Vlaanderen. De zachte golvingen aanwezig in het landschap bereiken nergens een hoogte boven de 50 meter. De stad heeft haar ontstaan te danken aan de gunstige ligging aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Tevens is de stad niet ver van de Noordzee gelegen. Deze factoren droegen bij tot het ontstaan van een bloeiende middeleeuwse stad.

Gent bestaat landschappelijk en bodemkundig uit drie gebieden:

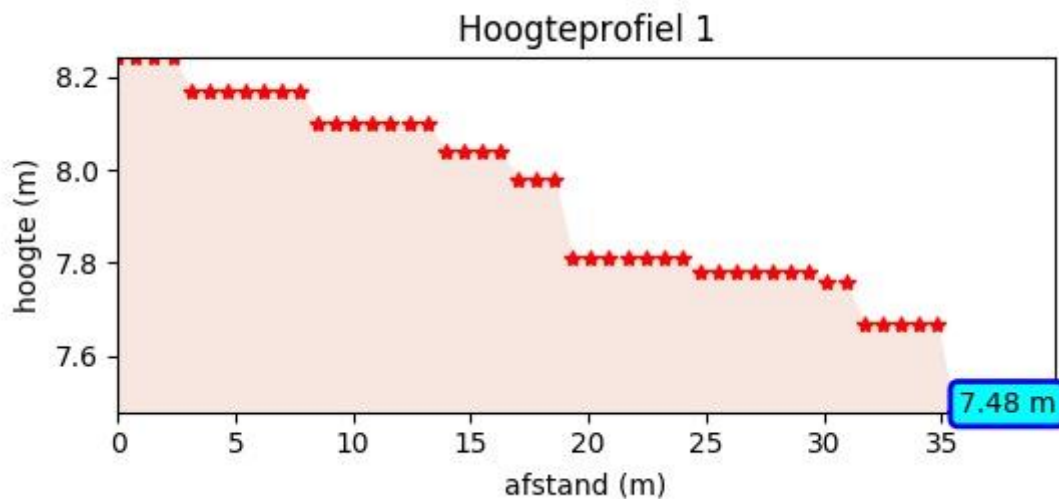
- Een vrij hoog zandig gebied (+5m tot +15m TAW) dat nagenoeg volgebouwd is.
- Een alluviale zone langs weerszijden van de Leie en de Schelde die door het centrum van Gent stromen.
- Een getuigenheuvel gevormd door de Blandijnberg (de top is net geen +30m TAW).

De Blandijnberg is een langwerpige heuvel die als een rest van een oude tertiaire of pleistocene schiervlakte moet beschouwd worden (circa 29 meter boven de zeespiegel gelegen). Aan de basis wordt deze heuvel ingesloten aan west- en oostzijde door de meanders van de Leie en de Schelde. In de top van de heuvel is klei van Asse aanwezig, terwijl in de flanken drie zandsteenbanken van het Lediaan als verstevigende elementen fungeren. De dalbodem ten noorden van de Blandijnberg heeft sinds het ontstaan van de stad veel wijzigingen ondergaan. Eertijds werd dit gebied, meer dan nu, gekenmerkt door het grote aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten. In de dalbodem zijn tevens een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven. De belangrijkste is de heuvelrug die begint aan de Kouter en loopt over de Kalandenberg naar de Zandberg, waar ze haar hoogste punt (13,84 meter) bereikt; ze strekt zich verder uit over de Hoogpoort om langzaam neer te dalen naar de Leie-oever. Op het hoogste punt van deze zandheuvel werd één der oudste nederzettingen van de stad gevestigd.

Het projectgebied is gelegen op de westelijke oever van de Leie tussen de Ajuinlei en Onderbergen en bevindt zich in de alluviale zone van de rivier.

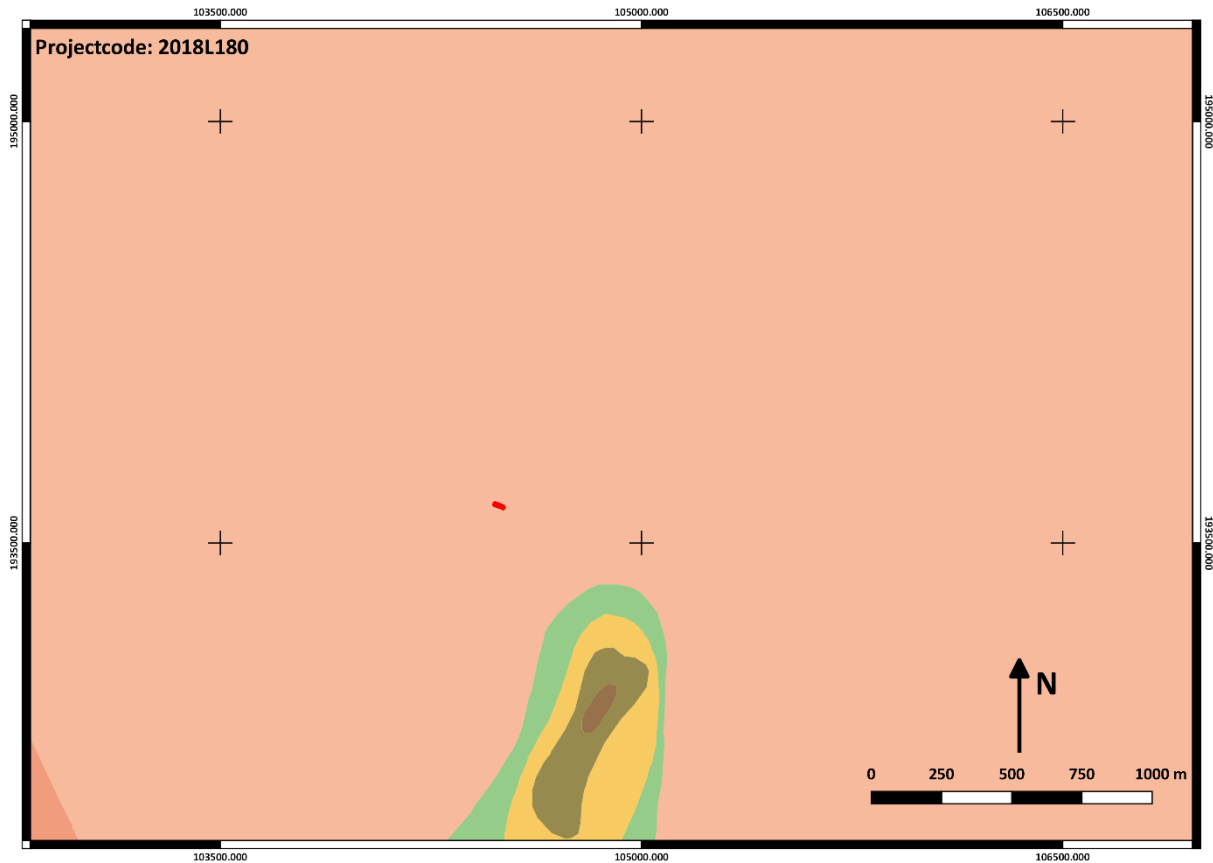
Figuur 12: Projectgebied op Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (Bron: www.geopunt.be).

Figuur 13: Doorsnede door het terrein van west naar oost (Bron: www.geopunt.be).

Ter hoogte van het projectgebied bedraagt de TAW tussen + 7,48 meter en + 8,24 meter. De hoogtelijn doorheen het projectgebied geeft de hoogte in Onderbergen aan op plusminus 8,25 meter + TAW. Vervolgens daalt het terrein licht in oostelijke richting naar de Leie toe tot een hoogte van plusminus 7,50 meter + TAW. Er komen geen opmerkelijke plotse niveauverschillen voor binnen het projectgebied.

Volgens de tertiair geologische kaart bestaat de ondergrond ter hoogte van het projectgebied uit de zogenaamde formatie van Gentbrugge en meer bepaald het Lid van Vlierzele. Deze formatie bestaat uit groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend met plaatselijk dunne zandsteenbankjes. De laag is bovendien glauconiet- en glimmerhoudend.

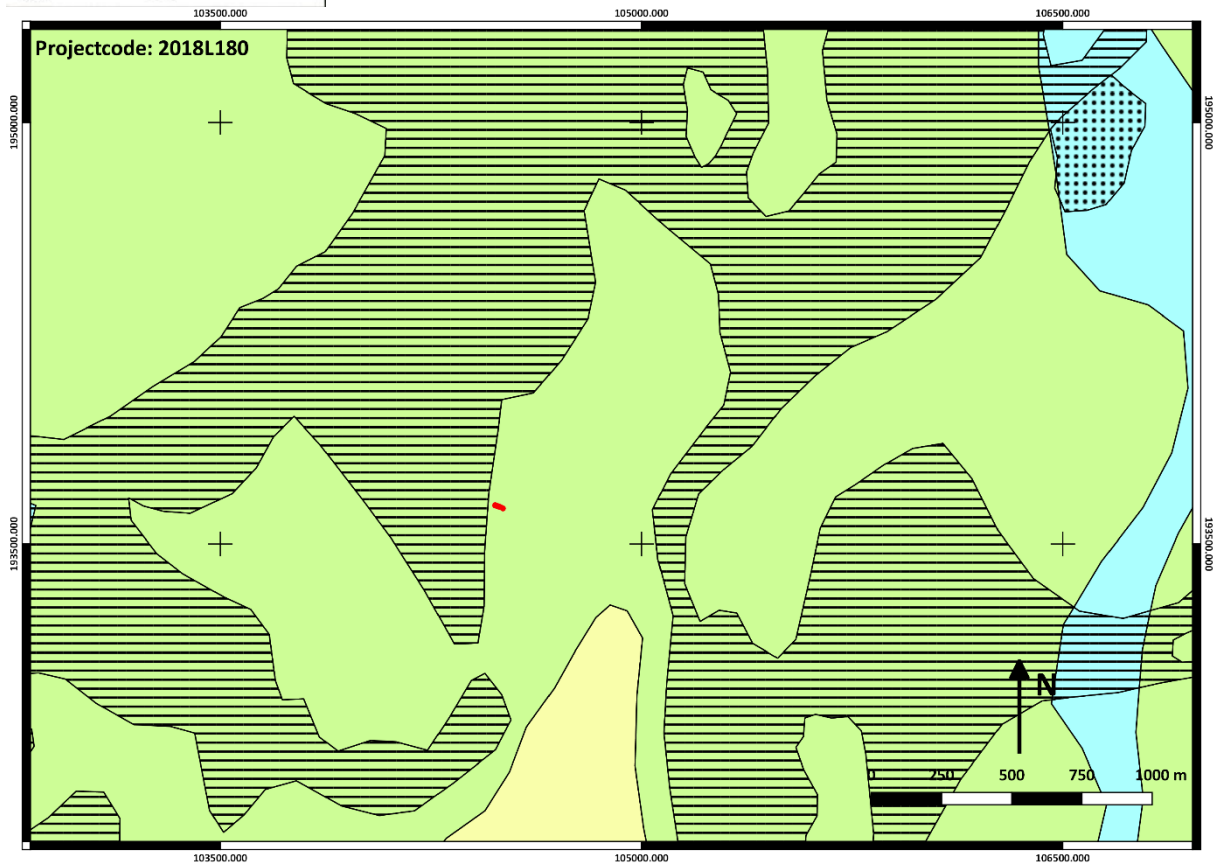

Figuur 14: Projectgebied (rode stip) op tertiair geologische kaart¹

Volgens de quartair geologische kaart bevinden er zich in het projectgebied geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie. De Pleistocene sequentie bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Het projectgebied valt onder het profieltype 3.

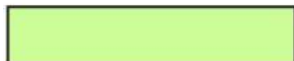
Op de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied gekenmerkt door bodems met het type OB, dit zijn door de mens gewijzigde of vernietigde bodemprofielen. Concreet betekent het hier bebouwde gronden.

¹ <https://www.dov.vlaanderen.be>

Figuur 15: Projectgebied (rode stip) op quartair geologische kaart²

3

ELPw en/of HQ
FLPw

*

- * De karteereenheid is mogelijk afwezig.
- ELPw** Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
- HQ** Hellingsafzettingen van het Quartair.
- FLPw** Fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

Figuur 16: Legende profieltype 3

² <https://www.dov.vlaanderen.be>

3.2. Topografie

Figuur 17: Bouwblok op de topografische kaart van het NGI (Bron: AGIV)

Het projectgebied bevindt zich in het historische stadscentrum van Gent op de westelijke oever van de Leie. Ten westen van het projectgebied situeert zich de Oude Houtlei. In het zuid(oost)en bevindt zich de Ketelvest. Het projectgebied is gelegen in het bouwblok afgebakend door de Ajuinlei in het oosten, Onderbergen in het westen, de Gebroeders Vandeveldestraat in het zuiden en de Jakobijnenstraat in het noorden en bestaat uit twee percelen die samen een min of meer smalle rechthoek beslaan tussen de Ajuinlei en Onderbergen.

De Ajuinlei is gelegen aan de linkeroever van de Leie en sinds midden 16de voorzien van een kaai. De ruimte boven de overwelfde Leie wordt thans benut als parking. De straat is overwegend bebouwd met 18de eeuwse en 19de eeuwse herenhuizen in neoclassicistische stijl, hier en daar onderbroken voor moderne hoogbouw. Langs de Leiezijde komen voornamelijk achterbouwen en -gevels van de Veldstraat voor.³

Onderbergen vertoont een goed bewaard straatbeeld vertrekkende van het oude Dominikanerklooster naar de Zandpoortstraat. Afgebied met huizen van drie verdiepingen, doorgaans voorzien van classicistische of neoclassicistische gevels, dikwijls in de loop van de 19de eeuw aangepast doch vermoedelijk behorend bij oudere woningen, echter zonder zichtbare sporen.⁴

De Gebroeders Vandeveldestraat, vroeger zogenaamd "Kort Onderbergen" en aanvankelijk slechts leidend van de Recollettenlei tot Onderbergen werd aanzienlijk doorgetrokken en verbreed in 1905. Voornamelijk bebouwd met ruime burgerwoningen behorend tot de verschillende voorkomende types uit het eerste kwart van de 20ste eeuw; lijstgevels van het enkelhuistype met drie bouwlagen; de aanwezigheid van talrijke loggia's en balkons evenals het kleurig en wisselend materiaalgebruik

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Ajuinlei* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102896> (geraadpleegd op 23 december 2018).

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Onderbergen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102988> (geraadpleegd op 23 december 2018).

verlenen de gevelwand een grote levendigheid. Slechts één straatzijde, tussen Onderbergen en Recollettenlei, bevat nog oude kernen.⁵

De Jakobijnenstraat heette oorspronkelijk Predikherenstraat, tot de kerk van het Predikherenklooster in 1860 gesloopt werd om de straat te verbreden. Bebouwd met ruime, neoclassicistisch-getinte burgerhuizen met wit gepleisterde en versierde lijstgevels.⁶

3.3. Historische, cartografische en archeologische kennis

Het ligt niet in onze bedoeling de volledige ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de stad uit de doeken te doen. In het volgende hoofdstuk zullen de belangrijkste historische ontwikkelingen worden aangehaald met als doel duidelijk te maken dat het projectgebied zich in een waardevol historisch kader bevindt en aan te tonen dat het aantreffen van waardevol archeologisch erfgoed een realistische inschatting is.

3.3.1. Korte historiek van Gent (geschreven bronnen)⁷

Een belangrijk gegeven in de geschiedenis van de stad Gent is haar ligging aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Beide rivieren bepalen het lage en waterrijke landschap van zandig Vlaanderen. De riviervalleien wisselen elkaar af met zandige hoogten die zelden hoger reiken dan 15 meter. In Gent bevindt zich zulke top, de Blandijnberg, met een hoogte van maar liefst 28 meter. Deze gunstige landschappelijke situatie is reeds 60000 jaar lang een aantrekkelijke plaats voor de menselijke ontginning in de ruimere omgeving van het huidige stadscentrum, waarvan het ontstaan en de ontwikkeling nauw samenhangt met de historische bewoningsgeschiedenis ten gevolge van deze gunstige landschappelijke situatie.

Beide rivieren hebben doorheen de eeuwen als belangrijke handelsroute dienst gedaan. De aanwezigheid van water zorgde tevens voor nadelen. Zo was de stad in het verleden regelmatig onderhevig aan overstromingen. Een feit dat de inventieve Gentenaars omdraiden in hun voordeel door het overtollige water te gebruiken als verdedigingselement.

Bovendien is de stad niet ver gelegen van de Noordzee. De stad heeft in het verleden steeds getracht een zo rechtstreeks mogelijke verbinding met de zee te verzekeren. Daarom werden verschillende kanalen gegraven : de Lieve (1269), de Sassevaart (1547), kanaal Gent – Brugge (- Oostende) (1614), de Coupure (1751 – 1753), Gent – Terneuzen (1825 – 1827).

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Gebroeders Vandeveldestraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102922> (geraadpleegd op 23 december 2018).

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Jakobijnenstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102946> (geraadpleegd op 23 december 2018).

⁷ BOONE, M. & G. DENECKERE, et. al., *Gent : stad van alle tijden*, Brussel, 2016, p. 21-53.

Ook als kruispunt voor landwegen is Gent een belangrijk centrum. De oudste is de Gallo-Romeinse weg tussen Bavay en de oude vicus Gent. Een andere is de weg Brugge – Keulen, die voor het eerst vermeld wordt in de late elfde eeuw en over Gent, Aalst, Brussel, Leuven, Tienen, Sint-Truiden, Maastricht en Valkenburg liep. Het economische belang van deze middeleeuwse verbinding- en handelsweg is niet te onderschatten.

De stenen vuistbijl die in 1976 in de Blaarmeersen werd opgegraven verwijst naar de oudste periode van menselijke aanwezigheid en dateert uit het midden-paleolithicum (ca. 70.000 – 35000 BP). Resten uit de overgang van het epopaleolithicum naar het mesolithicum (9600 – 9000 BP) werden aangetroffen in de vorm van vuursteenconcentraties ter hoogte van de Twekerkenstraat. Op de hoge zandruggen, zowel bij de samenloop van Leie en Schelde als langs de Kale-Durme, werden werktuigen uit het mesolithicum (ca. 8000 – ca. 4000 BP) aangetroffen. Ter hoogte van het Goudenleeuwplein (in het midden van het huidige stadscentrum) werden bij archeologisch onderzoek resten uit het midden-neolithicum aangetroffen. Ook elders in het huidige stadscentrum worden af en toe hertshoornen voorwerpen uit het neolithicum ontdekt.

Resten uit de bronstijd bestaan in het stadscentrum uit zwaarden en sierraden. In de periferie van de stad, bijvoorbeeld langs de Hogeweg, werden grote cirkelvormige grafmonumenten uit de vroege tot midden-bronstijd onderzocht, een aanwijzing van een hiërarchisch georganiseerde maatschappij. Ook uit de ijzertijd worden verspreid over het Gentse grondgebied resten aangetroffen. In het stadscentrum blijven deze vaak beperkt tot uitzonderlijke en zeer gefragmenteerde sporen al dan niet in combinatie met vondstenconcentraties (bijvoorbeeld Schepenhuisstraat), maar onderzoek buiten het stadscentrum (bijvoorbeeld Sint-Denijs-Westrem) tonen het bestaan aan van goed georganiseerde erven bestaande uit houten hoofd- en bijgebouwen binnen een greppelstructuur.

Dat er in Gent eveneens een Keltische aanwezigheid mag worden verwacht, kan vermoed worden aan de hand van de oorspronkelijke benaming Ganda. Dit Keltische toponiem staat voor een nederzetting aan de samenvloeiing van twee rivieren. De plek bij de samenvloeiing, op de plaats van de latere Sint-Baafsabdij, wordt beschouwd als de ankerplaats in Gent voor de overgang van de premiddeleeuwse nederzettingen naar de middeleeuwse stad.

Het is net op de plaats van deze samenvloeiing dat tot op heden de meeste aanwijzingen werden aangetroffen voor het bestaan van een belangrijk centrum in de Romeinse periode. Een centrum dat gezien de aanwezigheid van overwegend geïmporteerd aardewerk en basalt uit het Eifelgebied ongetwijfeld een belangrijke economische rol speelde in de regio. Een regio waarin zeker in de 2de en 3de eeuw talrijke andere nederzettingkernen met hoeven met inheems-Romeinse tradities voorkwamen. Op The Loop in Sint-Denijs-Westrem bijvoorbeeld werd het beeld van kleine nederzettingen van enkele erven met houten hoofdgebouw, bijgebouwen, spijkers en een waterput

bevestigd. Andere sites bevinden zich onder andere te Drongen (1ste – 2de eeuw). Het landschap waarbinnen deze nederzettingen voorkwamen bestond uit overwegend matig natte tot natte dekzandgebieden. De door greppels omgeven hoevearealen bevatten eveneens elders gesitueerde ruraal-agrarische complexen. In de onmiddellijke omgeving van de nederzettingen werden de doden bijgezet in crematiegraven. Resten van een dergelijk graf (te dateren omstreeks het jaar 100) werden archeologisch onderzocht op de top van de Zandberg.

In de 3de eeuw lijken de nederzettingen te worden verlaten, allicht ten gevolge van de invallen van de Germanen. Latere Romeinse resten blijken zich binnen het stadscentrum voornamelijk te concentreren in de nabijheid van het rivierenknooppunt.

Met de komst van de Frankische periode treedt voor Gent op archeologisch gebied een vrij onbekende tijd aan. Verspreid over het hele grondgebied worden wel materiële sporen aangetroffen uit de periode 5de – 7de eeuw die wijzen op de aanwezigheid van kleine Merovingische nederzettingkernen, maar de resten zijn vaak te fragmentarisch om voldoende informatie op te leveren omtrent het uitzicht en de organisatie van deze nederzettingkernen. In de rand rond de stad werden wel resten van een vroegmiddeleeuwse nederzetting aangetoond in Sint-Denijs-Westrem. Tevens werd hier het bestaan van een dorp in de periode 10de – 12de eeuw aangetoond. De erven omvatten zeer grote hoofdgebouwen, bijgebouwen en waterputten opgetrokken in hout of leem. De nederzetting had een minimale oppervlakte van 1 ha en bestond naast de kern tevens uit met greppels ingedeeld land. Opvallend is de vestiging op de hoge flank van een zandige hoogte met zicht op de Leie.

Verdere aanwijzingen omtrent het vroegmiddeleeuwse Gent en omgeving kunnen gevonden worden in toponiemen als Wondelgem, Westrem, Ekkerger, Rooigem, Aaigem... Enkele ontwikkelden zich tot dorpskern, anderen worden enkel herinnerd in de naam van een wijk, terwijl een enkele zich ontwikkelde tot omwalde site. Slechts een zeer beperkt aantal van deze kernen zouden zich na de kerstening van de 7de eeuw ontwikkelen tot kerkdorpen. Voor Gent is het voornaamste voorbeeld hiervan Ekkerger.

Op basis van historische bronnen kan het grondbezit in de omgeving van Gent worden gereconstrueerd. Ten noordwesten van de latere stad (grondgebied Ekkerger en Wondelgem) lag een groot Merovingisch kroondomein (de 'fiscus Marca'). Op grondgebied van het huidige Oostakker, ten noordoosten van de latere stad, bevond zich de nederzetting Slote met een omvangrijk, gedeeltelijk bebost bezitscomplex dat onder de verschillende leden van eenzelfde aristocratische familie was verdeeld. Ten zuiden van de latere stad bevond zich het domein (Sint-Pieters-)Aaigem, een eveneens koninklijk bezit. Nog zuidelijker troffen we een koninklijk jachtgebied, het Scheldehout) dat een deel van de streek tussen Leie en Schelde omvatte. Ten zuidwesten van de latere stad lagen op beide oevers van de Leie sterk versnipperde bezittingen toebehorend aan kleinere grondbezitters. Het oprichten

van twee abdijen in de 7de eeuw (Sint-Baafs en Sint-Pieters) brengt grondige wijzigingen aan in de hierboven beschreven bezitsverhoudingen.

In de 7de eeuw was Ganda een niet-rurale nederzetting met Romeinse antecedenten gelegen aan de samenvloeiing van Leie en Schelde die dienst deed als centrum van de 'pagus Gandao' (of 'pagus Gandensis'). In de Gentgouw, een administratieve onderverdeling van het Frankische Rijk, oefende een (gouw)graaf in naam van de koning het bestuur en de rechtspraak uit. Met de oprichting van beide abdijen wordt Gent eveneens een kerkelijk centrum wat al vrij snel leidde tot wijzigingen in de juridische centrumfunctie van Ganda. Niet enkel breidden de abdijen ten gevolge van schenkingen en aankopen uit tot de grootste grondbezitters in de Gentgouw maar bezaten ze tevens reeds zogenaamde immuniteit voor hun domein tegen het midden van de 8ste eeuw. De abdijen werden zelf verantwoordelijk voor het uitoefenen van het bestuur en de rechtspraak binnen hun domein. Dit leidde dan weer tot het opsplitsen van het overige deel van de Gentgouw in de aanpalende gouwen in de 8ste en 9de eeuw. Echter omwille van politieke en strategische redenen werd de Gentgouw onder de West-Frankische koning Karel de Kale heropgericht. Reden was de ligging aan de grens die door de Schelde werd gevormd en allicht ook toenemende dreiging van de Noormannen in het Scheldebekken. Voor de ontwikkeling van Gent tot stad speelden drie bewoningskernen een belangrijke rol. De oudste van deze kernen, de huidige Sint-Machariuswijk (net ten oosten van de samenvloeiing van Leie en Schelde en iets perifeer gelegen ten opzichte van het huidige stadscentrum), bevindt zich op de zandige opduiking waar het vroegere Ganda zich bevond. Het vormde reeds in de Romeinse tijd het voornaamste bevolkingskern in de regio en zou ook in de Frankische tijd het centrum van de Gentgouw blijven. Beide andere zones, het gebied rond de huidige Sint-Baafskathedraal op de linkeroever van de Schelde en het gebied op beide oevers van de Leie ten zuiden van het latere Gravensteen, zijn lange tijd ruraal gebleven. Tussen de Leie en de Schelde strekte zich een hoger gelegen kouterrug uit die voor een groot deel bestond uit een open akker dat bij het domein van de Sint-Pietersabdij, gelegen op de Blandijnberg, behoorde. De huidige benaming Kouter verwijst nog naar deze toestand. Het plein vormde het meest noordelijke uiteinde van dit blok landbouwland. Ook de naam Veldstraat en Nederkouter verwijzen nog naar dit pre-stedelijke landschap.

De ontwikkeling van het hedendaagse Gent moet gezocht worden in de 9de eeuw wanneer er in historische teksten sprake is van het 'portus Ganda'. De term 'portus' verwijst naar een handelsnederzetting aan een rivier. Het feit dat de eerste decennia van de eeuw nog naar Ganda wordt verwezen als 'locus' toont aan dat de commerciële functie van de nederzetting dominant was geworden. Het gebruik van de naam Ganda en het aantreffen van Rijnlands aardewerk uit Badorf tijdens archeologisch onderzoek situeert deze nederzetting in de buurt van de Sint-Baafsabdij. De agrarische en artisanale producten, geproduceerd op de domeinen, werden in de abdij

gecentraliseerd. De overschotten konden vervolgens ten gelde worden gemaakt. Als aanknopingspunt van regionale handel vormde de abdij een belangrijke aantrekkingspool. Vlakbij ontstond dan ook allicht deze 'portus'.

Aan deze ontwikkeling kwam een abrupt einde met de Noormanneninvallen in de tweede helft van de 9de eeuw. In 879/880 werd de Sint-Baafsabdij zo grondig verwoest dat ze decennialang onbewoond bleef. Het portus werd verlaten en de bewoners vestigden zich 500 meter stroomopwaarts op de linkeroever van de Schelde (Gandavum). Hier werd allicht tegen het einde van de 9de eeuw een halfcirkelvormige omwalling aangelegd langs de Schelde. De 6 ha omwalde oppervlakte vormde het eigenlijke startpunt van de ontwikkeling van de middeleeuwse stad. Hierbinnen bevond zich de oudste kerk van de stad, Sint-Jans. Op de Scheldeoever bevond zich een aanlegplaats waarlangs in de buurt een versterkte toren werd opgericht (vanaf de 13de eeuw gekend als het Geraard de Duivelsteen).

Tegen het midden van de 10de eeuw moet Gandavum reeds een belangrijke groei hebben gekend. Immers is er in historische teksten sprake van verkavelde en bewoonde percelen in het portus tussen Leie en Schelde en op de linkeroever van de Leie. Oorzaak is allicht de oprichting van een grafelijke versterking op een eiland tussen twee armen van de Leie in de vroege 10de eeuw (het Gravensteen). Deze versterkingen nemen in de 10de eeuw de economische rol over van de kloosters. Zij vormden voortaan de domaniale centra voor de centralisatie en de redistributie van de opbrengsten van de grafelijke domeinen.

In de 10de eeuw bestond Gent allicht dus uit twee kernen die samen het 'portus Gandavum' vormden en in de loop van de eeuw zouden aaneengroeien tot de middeleeuwse stad. Rond het jaar 1000 zou Gent reeds een bevolkingsnederzetting van enige betekenis geweest zijn met minstens een deel van de bevolking die zich bezig hield met handelsactiviteiten. Zo nam het portus in de 10de en bij aanvang van de 11de eeuw een belangrijke positie in de internationale laken- en wolhandel in en werd een jaarmarkt ingesteld op 1 oktober.

Gent kende in de 10de en de 11de eeuw dan ook een enorme bevolkingstoename met onder andere de uitbreiding van de Sint-Janskerk en de oprichting van enkele nieuwe stadskerken (Sint-Jacobs, Sint-Michiels en Sint-Niklaas) als resultaat op het einde van de 11de en in het begin van de 12de eeuw. De toegenomen rijkdom van de handelaars in de stad leidde ertoe dat ze van de voogdij van de kloosters af wilden (de reden dat het hen oorspronkelijk zo voor de wind ging). Vermoedelijk in de vroege 12de eeuw werd de grondcijs afgekocht. De eerste echte stadsomwalling, met een gracht (Ketelvest) dwars door de kouter van de Sint-Pietersabdij, dateert uit deze periode en werd door de stadsgemeenschap zelf gerealiseerd. Voortaan was er sprake van het 'oppidum' in de teksten van de kloostergemeenschap. Een verwijzing naar de juridische autonomie en de omwalling.

In de loop van de 11de tot de 13de eeuw groeide Gent uit tot een van de belangrijkste steden van Noordwest-Europa. Met een omwalde oppervlakte van 644 hectare en een omtrek van ruim 12 kilometer omwalling was Gent in de vroege 14de eeuw ook een van de grootste steden. Hierbij dienen echter ook de twee abdijdomen met hun grote open ruimtes, die slechts geleidelijk in het stedelijke weefsel werden opgenomen, te worden gerekend.

Vanaf het midden van de 13de eeuw begon men met het optrekken van een nieuwe vesting. Er werden nieuwe poorten, torens, gemetselde muren en wallen opgetrokken. De nieuwe vesting vormde echter geen aaneengesloten geheel. Men vertrouwde nog steeds op het overvloedig aanwezige water op het grondgebied van de stad. Door bediening van enkele strategisch geplaatste sluizen kon men een deel van de moerassige gronden rond de stad blank zetten bij een eventuele aanval van buitenaf.

3.3.2. Cartografische bronnen en (lucht)fotografie

3.3.2.1. *Ganda Gallie Belgice Civitas Maxima*, 1534⁸

Figuur 18: *Gent in 1534*

Op de kaart (het noorden bevindt zich rechts) zien we het 'eiland' gevormd door de Leie en de Oude Houtlei. Het projectgebied situeert zich in het bouwblok ten zuiden van het duidelijk zichtbare Predikherenklooster. Dit bouwblok wordt van oost naar west doorsneden door enkele kleinere straatjes/steegjes, maar lijkt verder vrij dicht tot nagenoeg volledig bebouwd te zijn in het tweede kwart van de 16de eeuw.

3.3.2.2. *Jacob van Deventer* (1559)

Wanneer we inzoomen ter hoogte van het 'eiland' gevormd door de Oude Houtlei herkennen we op de westelijke oever van de Leie het bouwblok gelegen tussen de Ajuinlei en Onderbergen. In het noorden herkennen we het Predikherenklooster. De Ajuinlei is via twee bruggen over de Leie

⁸https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Hires_1534_STAM_GENT.jpg

bereikbaar vanop de oostelijke oever. Heden bevindt zich tussen deze twee bruggen slechts één volledig bebouwd bouwblok. Op de kaart van Van Deventer zien we echter dat het bouwblok door minstens twee straten/steegjes doorsneden werd en zo het bouwblok in kleinere delen opdeelde. Op basis van de huidige brugposities bevindt het projectgebied zich op de noordoostelijke hoek of zuidoostelijke hoek van de zuidelijke steeg.

Figuur 19: Jacob van Deventer (1559)⁹

⁹https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/27/Ghent_by_Jacob_Van_Deventer%2C_BN_1.jpg

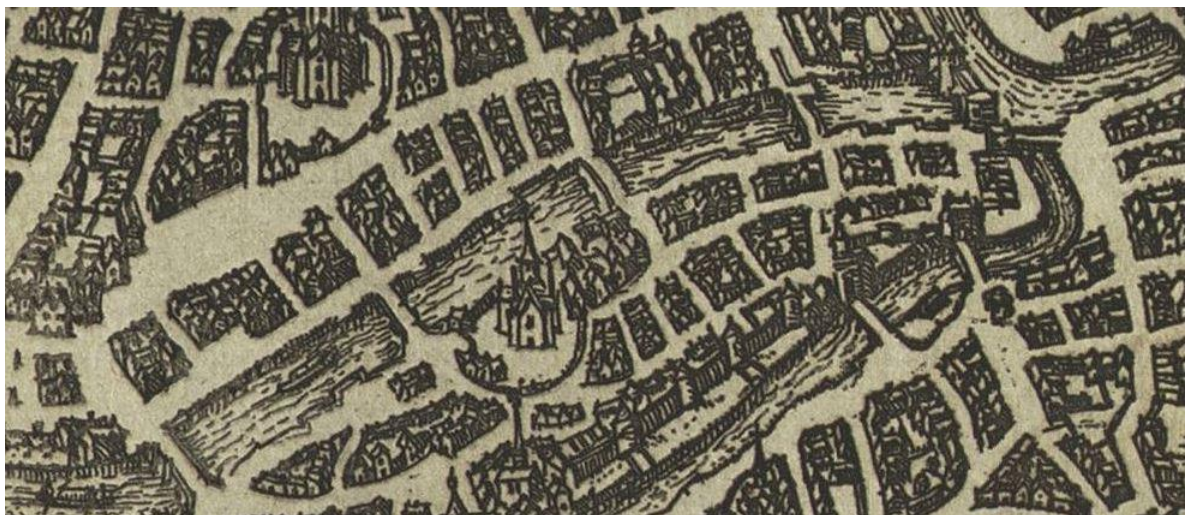
3.3.2.3. Braun & Hogenberg (1572)¹⁰

Figuur 20: Braun & Hogenberg, 1572

Op de kaart van Braun & Hogenberg uit het laatste kwart van de 16de eeuw zien we een gelijkaardige situatie ter hoogte van het bouwblok gelegen tussen beide bruggen die de Ajuinlei met de overzijde van de Leie verbinden. Het dichtbebouwde bouwblok wordt in tweeën verdeeld door een straat die de Ajuinlei met Onderbergen verbindt.

3.3.2.4. Guicciardini (1612)¹¹

Figuur 21: Guicciardini, 1612

¹⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Braun_Gent_UBHD.jpg

¹¹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/04/Map_of_Ghent_by_Guicciardini.jpg

In het begin van de 17de eeuw zien we geen opmerkelijke veranderingen optreden ter hoogte van het projectgebied in vergelijking met de oudere situatie.

3.3.2.5. Blaeu (1649)

De kaart van Blaeu geeft een vrij gedetailleerd beeld van de belangrijkste aanwezige straten, pleinen, waterlopen en openbare monumenten in de stad in het midden van de 17de eeuw. De weergave van de huizen kan echter als niet representatief worden geïnterpreteerd en bestaat uit een gestandaardiseerde voorstelling van de verschillende aanwezige bouwblokken. Ter hoogte van het huidige bouwblok bevinden zich op de twee bouwblokken doorsneden door een straat/steeg die de Ajuinlei met Onderbergen verbindt.

In vergelijking met de oudere kaarten bevinden zich ten zuiden van het Predikherenklooster nu nog slechts vier afzonderlijke bouwblokken langs de Leie. Op de oudere kaarten konden telkens vijf bouwblokken worden onderscheiden. Mogelijk werd één van de aanwezige straten/steegjes tussen de bouwblokken in de eerste helft van de 17de eeuw bebouwd en buiten gebruik gesteld.

Figuur 22: Blaeu (1649)¹²

¹² https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Ghent%2C_Belgium_%3B_Map_1649.jpg

3.3.2.6. Tindal, 1708¹³

Figuur 23: Tindal, 1708

Ook de kaart van Tindal uit begin 18de eeuw vertoont een gelijkaardige situatie met slechts vier afzonderlijke bouwblokken ten zuiden van het klooster. De positie van het projectgebied is niet precies te achterhalen maar mogelijk situeert het zich op de hoek van één van beide bouwblokken tussen de bruggen over de Leie. De bouwblokken lijken gestandaardiseerd weergegeven met bebouwing langs de straten en tuinzones achter de woningen.

3.3.2.7. Villaret (1745 – 1748)

Met uitzondering van de kaart van Fricx uit 1712 is de kaart van Villaret de voor het projectgebied oudst beschikbare gegeorefereerde kaart. De kaart van Fricx wordt omwille van zijn grote onnauwkeurigheid niet besproken.

De kaart is niet erg gedetailleerd en geeft enkel de belangrijkste straten en waterlopen aanwezig in het centrum weer. Tevens zijn de zones met intense bebouwing op de kaart aangeduid. Ten zuiden van het klooster zijn vier afzonderlijke bouwblokken te onderscheiden. Gegevens omtrent de aard en het uitzicht van de bebouwing ontbreken volledig.

¹³https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent_by_Tindal.jpg

Figuur 24: Villaret (1745 - 1748)

3.3.2.8. Ferraris (1771 – 1778)

Figuur 25: Ferraris (1771 - 1778)

Ook de kaart van Ferraris uit het laatste kwart van de 18de eeuw laat weinig details zien voor het projectgebied. Het projectgebied lijkt zich te bevinden binnen het tweede bouwblok ten zuiden van het Predikherenklooster ten westen van de Leie en is gelegen in een bijna volledig volgebouwd bouwblok. Op de kaart zijn slechts enkele kleinere open koertjes aangeduid. We dienen hier tevens te vermelden dat op de kaart mogelijk een kleine afwijking zit in de georeferentie.

Voor de periode van de 18de eeuw beschikken we tevens over verschillende niet-georeferende kaarten van de stad die voornamelijk werden opgesteld met het oog op de aanwezige militaire elementen binnen en rond de stad. Geen van deze kaarten biedt bijkomende gegevens. Ze zullen hier dan ook niet vermeld noch besproken worden.

3.3.2.9. Primitief kadaster (1830 – 1833)

Figuur 26: Ajuinlei op primitief kadaster¹⁴

Het primitief kadaster uit de periode 1830-1833 is niet in een georeferend bestand beschikbaar. Echter hebben we getracht op basis van het huidige GRB-bestand de kaart in te voegen in GIS.

¹⁴http://search.arch.be/imageserver/topview.php?FIF=550/550_0001_000/550_0001_000_06060_000/550_0001_000_06060_000_0_0002.jp2

Figuur 27: Primitief kadaster georefereneerd

Op basis van de georeferentie van het primitief kadaster ontstaat een beeld van de binnen het projectgebied aanwezige bebouwing omstreeks 1830. Langs Overbergen situeert zich een woning die bestaat uit een hoofdbouw gelegen langs de straat en de volledige breedte van het perceel inneemt. De hoofdbouw loopt via een aanbouw in oostelijke richting aan de zuidzijde van het perceel verder tot aan de grens met het perceel gelegen aan de Ajuinlei. Aan de zijde van de Ajuinlei situeert zich eveneens een losstaand gebouw min of meer centraal langs de straat. De kaart is hier echter licht beschadigd waardoor geen precies beeld kan worden gevormd. Opvallend is de vrij grote koer aanwezig centraal aan de noordelijke zijde van het projectgebied.

3.3.2.10. Topografische kaart Vandermaelen (1850)

De topografische kaart Vandermaelen biedt weinig aanknopingspunten omtrent de aanwezige bebouwing binnen het projectgebied. Dit staat enkel aangegeven als gearceerd en dus bebouwd.

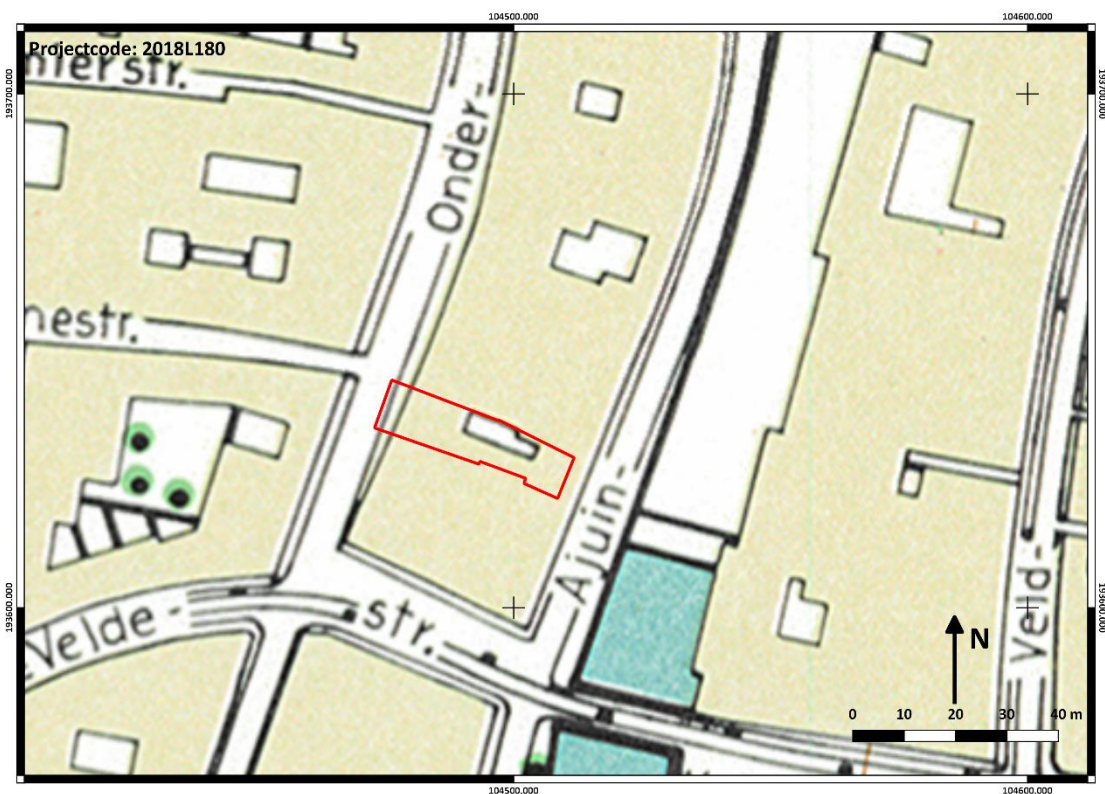
Het Plan Popp en de Atlas der Buurtwegen zijn niet beschikbaar voor het projectgebied.

Figuur 28: Vandermaelen (1850)

3.3.2.11. Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (1950-1970)

Het plan geeft een beeld weer van de bebouwde zones binnen het projectgebied. De onbebouwde koer is nog steeds aanwezig centraal in het noordelijke deel van het projectgebied.

Figuur 29: Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw

3.3.2.12. Luchtfoto's 2017

Op basis van de beschikbare bronnen, kaarten en de verschillende beschikbare luchtfoto's kan geconcludeerd worden dat zich binnen het projectgebied geen opmerkelijke veranderingen voordeden sinds de 19de eeuw. Daarom en tevens rekening houdende met de slechte kwaliteit en zichtbaarheid op de verschillende oudere luchtfoto's wordt hier enkel de meest recente luchtfoto van het projectgebied afgebeeld.

Het projectgebied is met uitzondering van een verharde binnenkoer centraal in het noorden volledig bebouwd.

Figuur 30: Luchtfoto 2017

3.3.4. Archeologisch Gent en centrale archeologische inventaris¹⁵

De oprichting van de Dienst Archeologie en Historische Monumenten dateert van 1 juni 1975 en was een direct gevolg van de opgravingen die eind november 1973 werden uitgevoerd door Joan Vandenhoute (1951 – 1981). Ze vonden plaats in de oostelijke binnentuin van de Sint – Pietersabdij. Gent was destijds de eerste stad die het archeologische en historische erfgoed op haar grondgebied op een professionele manier trachtte te beheren. Het ooit eenmalige project is ondertussen

¹⁵ <http://www.archeoweb.gent.be/archeologie>

uitgegroeid tot een wetenschappelijk onderzoeksorgaan binnen de stad met een uitgebreide waaier aan opdrachten. Zo is de dienst verantwoordelijk voor :

- het algemene beheer of het beheer en het voorbereiden van het gemeentelijk beleid voor het archeologisch erfgoed in Groot Gent (15469 ha).
- archeologisch terreinwerk : opgravingen, muurarcheologie, archeologisch dakonderzoek en prospecties.
- de verwerking en de studie van de resultaten van het archeologische veldwerk in samenwerking met gespecialiseerde labo's en vorsers. Het uiteindelijke doel is het bekendmaken van de nieuwe kennis via publicaties en andere communicatiemiddelen.
- de vorming en ontsluiting van de archeologische archieven met als doel ze toegankelijk te maken voor andere gebruikers door middel van bijvoorbeeld databanken.
- de socio – educatie : open werven, geleide bezoeken, tentoonstellingen, opleiding studenten en stagiairs, begeleiding vrijwilligers, voordrachten en lessenreeksen.

Op de centrale archeologische inventaris zijn talrijke locaties aangeduid op het grondgebied van Gent. Het is niet onze bedoeling hier een uitgebreide opsomming te voorzien van alle aanwezige locaties. We beperken ons tot de locaties die zich in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied bevinden en een inzicht verschaffen omtrent het eventuele archeologische potentieel van het projectgebied. De besproken locaties bevinden zich binnen het 'eiland' gevormd door de Leie en de Oude Houtlei.

- **CAI333299:**¹⁶ Op ongeveer 75 meter van de Gebroeders Vandeveldestraat werden in Onderbergen resten in Doornikse kalksteen, daterend van voor de 14de eeuw aangetroffen alsook een zwarte organische laag rijk aan volmiddeleeuws vondstenmateriaal.¹⁷
- **CAI333307:**¹⁸ Bij het uitgraven van een waterput in Onderbergen 76 werden diverse soorten aardewerk (grijs, rood, steengoed); volledige stukken zoals een kruik in witgrijs steengoed, een steelpannetje en een flesje in rood aardewerk aangetroffen.¹⁹
- **CAI333475:**²⁰ In de Sint-Martensstraat werden verschillende losse vondsten gemeld. Het betreft fragmenten grijs aardewerk in een zandige ophogingslaag, resten in een harde witte

¹⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333299>

¹⁷ VAN DER PLAETSEN, P., *Vondsten bij wegenwerken Onderbergen*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr.1, p.17-22.

¹⁸ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333307>

¹⁹ X, *Vondstmelding, 7. Onderbergen nr. 76, graafwerken*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1977, jg. 1, nr. 1, p. 35.

²⁰ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333475>

kalksteen en een prehistorisch fragment aardewerk in een zandige laag net boven de moederbodem.²¹

- **CAI333483:**²² Bij aanpassingswerken aan een pand in Onderbergen 86 werden 17de eeuwse stenen resten aangetroffen bestaande uit harde witte kalkzandsteen, voorkant is mooi afgewerkt, in tegenstelling tot de andere zijden; beide stenen vertonen een cartouche van opgerold bladwerk en een inscriptie (ANNO 1631). Gevelstenen herbruikt in fundering.²³
- **CAI333455:**²⁴ Bij werken in de Zandpoortstraat werden resten in Doornikse kalksteen, soms tot acht meter in opstand bewaard aangetroffen die in verband staan met de volmiddeleeuwse stadsomwalling. Het aangetroffen aardewerk hier kan met de suikerraffinaderij in verband worden gebracht.²⁵
- **CAI333456:**²⁶ De bakstenen resten van een kade of bruggenhoofd werden herkend in de Zandpoortstraat bij werken.
- **CAI333461:**²⁷ In de Oude Houtlei werden inktflesje in zandsteengoed, afkomstig van Siegburg of Beauvais gevonden te dateren in de late middeleeuwen.²⁸
- **CAI333331:**²⁹ Op verschillende plaatsen in de Oude Houtlei werden resten in Doornikse kalksteen, gefundeerd op spaarbogen, op sommige plaatsen in opstand tot ca. 9 meter hoogte aangetroffen. Deze stadsverdedigingsresten dateren uit de 12de eeuw.³⁰
- **CAI333333:**³¹ Ter hoogte van de Posternestraat werd een fragment Venetiaans glas op voet waarvan het voetgedeelte in witte strepen is beschilderd aangetroffen.
- **CAI333334:**³² Aan de Wellingstraat werden verschillende 17de – 18de eeuwse borden in Delfts blauw en een bierkan in blauw steengoed aangetroffen.

²¹ RAVESCHOT, P., *Vondstmeldingen, 5. Sint-Martenstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1988, jg. 12, nr. 1, p. 30.

²² <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333483>

²³ LALEMAN, M.-C., *Vondstmeldingen, 5. Onderbergen 86*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1990, jg. 14, nr. 2, pp 52-53.

²⁴ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333455>

²⁵ LALEMAN, M.-C., LIEVOIS, D. & P. RAVESCHOT, *De stadsversterking bij de Zandpoort. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1985, jg. 9, nr. 2, pp 16-41.

²⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333456>

²⁷ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333461>

²⁸ RAVESCHOT, P., *Oude bodemvondsten, een inktfles*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr. 2, p. 32.

²⁹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333331>

³⁰ VAN MOERKERKE, J., *Voor de komst van de Romeinen*, in *Wat een leven binnen die muren! Gent 1100-1350*, Gent, 1986, pp 23-28.

³¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333333>

³² <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333334>

- **CAI333329:**³³ In de Oude Houtlei werden 12de eeuwse verdedigingsresten aangetroffen bestaande uit resten in Doornikse kalksteen, waaronder muurresten en een ronde massieve structuur.³⁴
- **CAI333306:**³⁵ Te Onderbergen 56 bevinden zich resten van een 'merkwaardige kelder met vier kruisgewelven en centrale zuil', half bovengronds.
- **CAI333300:**³⁶ Bij werken in 1977 werden in Onderbergen verschillende losse vondsten gedaan bestaande uit een pingsdorfachtig aardewerk, vroeg steengoed, andennekeramiek, hoogversierd aardewerk, leder en beenderen.
- **CAI333305:**³⁷ Ter hoogte van Onderbergen 29 werd een vrijstaande muur met fragmentarisch bewaarde wandschilderingen: drie bogen ondersteund door dorische zuilen aangetroffen. Het gaat om een buitenschildering (zeldzaam in onze gebieden) uit de 18de eeuw.³⁸
- **CAI333458:**³⁹ Bij wegenwerken in de Zwarte Zusterstraat werden in een puinlaag witte stukken natuursteen waaronder een gesculpteerd voetstuk van een laat-gotische schouwvang ontdekt.⁴⁰
- **CAI157891:**⁴¹ Op de hoek van de Zwarte Zusterstraat en Onderbergen werd een laatmiddeleeuws vloerfragment met tegels uit aardewerk aangetroffen. De tegels zijn bedekt met een laagje loodglazuur en sommige hebben een enkelvoudige stempelversiering (bv. leeuw).⁴²
- **CAI333301:**⁴³ Bij wegenwerken in Onderbergen werd een laatmiddeleeuwse vondstenconcentratie ontdekt bestaande uit mogelijk resten van een houten huis bestaande

³³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333329>

³⁴ SWIMBERGHE, P., *Vondstmeldingen, 9. Oude Houtlei*, in, *Stadsarcheologie Gent*, 1985, jg. 9, nr. 1, pp 49-50.

³⁵ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333306>

³⁶ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333300>

³⁷ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333305>

³⁸ X, *Vondstmeldingen, 4. Onderbergen 29*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1979, jg. 3, nr. 1, p. 39.

³⁹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333458>

⁴⁰ HELSKENS, M. & M.C. LALEMAN, *Vondstmeldingen, 11. Zwartzusterstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1991, jg. 15, nr. 3, pp 40-41.

⁴¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/157891>

⁴² LALEMAN, M.C., *Oude bodemvondsten. " Een tegelvloer van de 14de-15de eeuw"*, in *Stadsarcheologie*, 1977, 1/1, pp. 42-43.

⁴³ <https://cai.onroerenderfgoed.be/locatie/333301>

uit onder andere een horizontale balk. Erbij lagen nog kleinere houtfragmenten. De balk bevond zich in een zwarte laag op ca 1,25 m diepte.⁴⁴

- **CAI333164:**⁴⁵ In de Jakobijnenstraat werd de hoekfundering van de Predikherenkerk ontdekt in de vorm van resten in Doornikse kalksteen. Tevens ontdekte men de zijkapellen in de vorm van resten in Doornikse kalksteen rustend op spaarbogen. De zuidelijke langsgevel van de Predikherenkerk en de noordelijke gevel waren nog deels bewaard en bestonden uit resten in Doornikse kalksteen rustend op aardbogen.⁴⁶
- **CAI333308:**⁴⁷ De locatie heeft betrekking op het vroegere Dominicanerklooster gelegen op 150 meter ten noorden van het projectgebied. Bij de aanleg van de tuin en bij onderzoek voorafgaand en tijdens de restauratiewerken werden verschillende archeologische resten aangetroffen die in verband met het middeleeuwse en latere kloosterleven in verband kunnen worden gebracht. Echter dient ook melding gemaakt te worden van de aanwezigheid van de zwarte humeuze laag onder de funderingsresten van het klooster en daterend uit de volle middeleeuwen.
- **CAI333303:**⁴⁸ Bij wegenwerken in Onderbergen werd een fragment van een marmeren plaat, waarschijnlijk ruitvormig, met inscripties aangetroffen.⁴⁹
- **CAI333451:**⁵⁰ Bij werken in de Wilderoosstraat 13 werden verschillende losse archeologische vondsten aangetroffen te dateren in de vroege (Karolingisch aardewerk) en late middeleeuwen (baksteenresten, vondstenrijke lagen, aardewerk).⁵¹

⁴⁴ VAN DER PLAETSEN, P., *Vondsten bij wegenwerken Onderbergen*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr.1, p.17-22.

⁴⁵ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333164>

⁴⁶ LALEMAN, M.-C., STOOPS, M. & G. VERMEIREN, *Vondstmeldingen, 5. Jakobijnenstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1997, Jg. 21, nr. 3-4, pp 97-98.

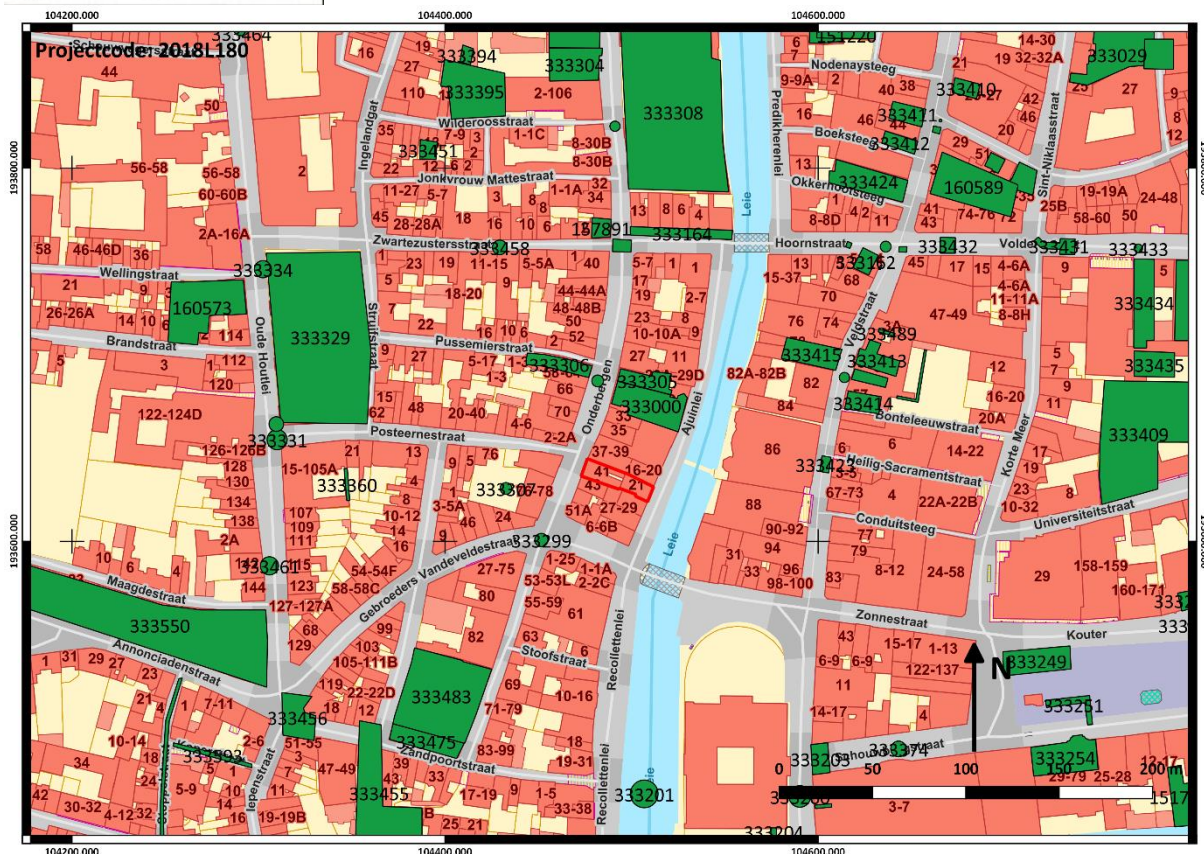
⁴⁷ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333308>

⁴⁸ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333303>

⁴⁹ VAN DER PLAETSEN, P., *Vondsten bij wegenwerken Onderbergen*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr.1, p.17-22.

⁵⁰ <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333451>

⁵¹ LALEMAN, M.-C. & P. RAVESCHOT, *Vondstmeldingen, 9. Wilderoosstraat 13*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1983, jg. 7, nr. 3, p. 36.

Figuur 31: Locaties CAI

Sinds het in werking treden van het nieuwe archeologiedecreet in juni 2016 werden voor de omgeving van het projectgebied, meer bepaald het 'eiland' gevormd door de Leie en de Oude Houtlei, geen archeologienota's geschreven.

Het projectgebied valt binnen de vastgestelde archeologische zone 'Historische stadskern van Gent' (aanduidingsobject ID11888). De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19de-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.⁵² De historische kern van Gent is gesitueerd op beide oevers van de Leie en de Schelde en hun samenvloeiing ter hoogte van de vroegere Sint-Baafsabdij. Zandige hoogten langs de valleien kunnen tot 15 m TAW reiken, met als uitzondering de Blandijnberg, met zijn 28 m de hoogste top. Het betreft meestal lichte zandleembodems (P-type), afgewisseld met alluviale bodems gaande van lemig

⁵² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11888>

zand (S) en zandleem (P) tot klei (U). Door het sterk verstedelijkte landschap valt de oorspronkelijke topografie echter vaak moeilijk te lezen. Op het gewestplan staat de historische kern bijna volledig ingekleurd als woongebieden met cultureel, historische en/of esthetische waarde, met vooral op de rand enkele parkgebieden.

De morfologie van de omwalde stad Gent, midden 19de eeuw, weerspiegelt in grote lijnen de stadsontwikkeling zoals die evolueerde van een agglomeratie van kleine nederzettingen bij de Schelde (wellicht late 9de eeuw) tot een van de grootste laatmiddeleeuwse binnenlandsteden in Noordwest-Europa. De laatmiddeleeuwse fortificatie werd tussen de 16de en de late 18de eeuw herhaaldelijk aangepast aan nieuwe krijgstechnieken: bastions en buitenbolwerken vervingen de oudere middeleeuwse verdedigingselementen.

Gent heeft echter ook een belangrijk pre-middeleeuws verleden. De gunstige geografische ligging met zandige hoogten nabij de samenloop van de twee belangrijke rivieren, oefende al vele duizenden jaren voor onze tijdrekening aantrekking uit op de mens. Verspreid over het hele areaal vinden archeologen sporen terug uit de steentijden, de metaaltijden en de Romeinse tijd. Zo werd onder meer in de buurt van de Sint-Pietersabdij een verzameling vuurstenen werktuigen opgegraven die de aanwezigheid bevestigen van omstreeks 9600-9000 v. Chr. rondtrekkende mensen. Op het Goudenleeuwplein werden vuurstenen werktuigen en ceramiek aangetroffen, die naar het neolithicum verwijzen. In het hele stadscentrum komen regelmatig vondsten tevoorschijn, die te interpreteren zijn als restanten van nederzettingen uit de protohistorie en de Romeinse tijd. De belangrijkste concentraties Romeinse vondsten binnen de latere stad kwamen aan het licht bij het rivierenknooppunt en overbruggen de periode van de 1ste tot de 4de eeuw.

Binnen de afgebakende stadskern van Gent, voornamelijk op de Zandberg en zijn uitlopers en langsheen de Schelde werden sporen van vroegmiddeleeuwse aanwezigheid vastgesteld. Hoe fragmentarisch ook, elke registratie van die pre- en vroegmiddeleeuwse getuigen is niet alleen belangrijk voor de reconstructie van het verste verleden in de regio Gent, maar is ook van groot belang voor de reconstructie van de oorsprong en de vroegste ontwikkelingen in de stadswording van Gent. In de eeuwenlang dichtbebouwde stad is het niet evident om sporen van dit verre verleden terug te vinden.

De stichting van twee kloosters in het begin van de 7de eeuw beïnvloedde in sterke mate de verdere ontstaansgeschiedenis van de stad. Tot aan de Noormanneninvallen in de 9de eeuw had het Gandaklooster, de voorloper van de latere Sint-Baafsabdij, een belangrijke functie. Bij dit klooster bevond zich wellicht een nederzetting van bovenlokaal belang, namelijk Ganda, hoofdplaats van de Gentgouw of *pagus Gandensis*. Het tweede, wellicht ook oudste klooster, bevond zich op de

Blandijnberg en staat bekend als *Blandinium* of de latere Sint-Pietersabdij. De twee kloosters en het er omheen ontstane dorp werden in de late middeleeuwen binnen de stadsomwalling opgenomen.

De landbouwoverschotten op beide kloosterdomeinen hebben geleid tot de ontplooiing van de eerste middeleeuwse handelsstad in de latere 9de en 10de eeuw. Dit omwalde areaal met een oppervlakte van zowat 6 hectare sloot aan op de Schelde. In het centrum van deze middeleeuwse kernstad verrees de eerste stadskerk, gewijd aan Johannes, Bavo en Vaast, de latere Sint-Baafskathedraal. Vanaf het midden van de 10de eeuw breidde de handelsnederzetting zich uit. Een belangrijke stimulans ging uit van de graven van Vlaanderen die de residentie in het belangrijkste economische centrum van het graafschap Vlaanderen uitbouwden op de westelijke oever van de Leie. Omheen een areaal van zowat 80 hectare werd omstreeks 1100 een grachtengordel als (tweede) stadsomwalling aangelegd en plaatselijk met stenen fortificaties bijkomend versterkt. Binnen dit stedelijke gebied, bekend als de Kuip, waren vele tientallen stenen huizen “hoog als torens”, wat leidde tot de duiding als middeleeuws Manhattan. De uitbreiding van de stad is ook te volgen in de oprichting van nieuwe parochies: Sint-Jacob in 1093, Sint-Michiel voor 1105, Sint-Niklaas voor 1120. Maar ook buiten de omwalling woonden mensen: wijken met een afzonderlijk stedelijk statuut, adellijke hoven met opper- en voorhof, religieuze instellingen met hun landelijke afhankelijkheden. Een deel van die middeleeuwse bewoning werd in de laatmiddeleeuwse omwalling opgenomen. In de loop van de 13de eeuw kon Gent immers tal van deelgebieden in diverse etappes verwerven en aan de toenmalige stad toevoegen. Omstreeks 1300 ontstond dan een nieuwe omwalling van zowat 13 kilometer omheen een gebied van 644 hectare. De begrenzing mag echter niet doen vergeten dat ook daarbuiten mensen woonden en nederzettingen gelegen waren. Tot ongeveer 1 mijl buiten de omwalling ressorteerden de mensen nog onder stedelijke bevoegdheid en jurisdictie. Verderaf speelden andere landheren een rol. Vanaf het begin van de 14de eeuw werd de Plaetse (latere Botermarkt) het administratieve centrum van de middeleeuwse stad. Het Belfort, de schepenhuisen, het schuttershof van Sint-Joris onderstreepten de stedelijke identiteit van de toenmalige grootstad Gent. Diverse andere markten en pleinen zoals de Korenmarkt en de Vrijdagmarkt kregen vorm om de talrijke economische en commerciële functies de nodige omkadering te bezorgen.

Het moeilijk te ontwarren rivierennet en de ingrepen daarop om de waterstanden in de stad te beheersen, hebben gedurende de middeleeuwen de lay-out van de stad sterk beïnvloed. De waterwegen zijn tevens een gidsfossiel om middeleeuwse productieplaatsen en ambachtelijke activiteiten te herkennen of op te sporen. De machtsstrijd tussen het centrale gezag en de steden leidde in Gent tot de Carolijnse Concessie van 1540. De Sint-Baafsabdij werd afgeschaft en maakte plaats voor een gebastioneerde versterking, het nieuw Kasteel (later Spanjaardenkasteel). De stadsvestingen ondergingen belangrijke wijzigingen. Het oude corporatieve systeem werd opgedoekt.

Veel stedenbouwkundige ingrepen uit die tijd en de daaropvolgende eeuwen kunnen enkel nog met archeologisch onderzoek worden gereconstrueerd.

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naar gelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context.

Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingskern die teruggaat op een oude burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als dusdanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadsfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die onze steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadsplannen laat ons echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdende met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening zal zich in de eerste plaats concentreren op de

begrenzings die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling, stadsgrachten. Ook de open ruimtes tussen de bebouwde kern en strategische elementen zoals de rivieroever zullen mee opgenomen worden. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed.⁵³

3.3.5. Overige inventarissen

Binnen de stad Gent bevinden zich talrijke objecten en relictten die opgenomen zijn op verschillende wetenschappelijke inventarissen. Het is niet onze bedoeling hier een uitgebreide opsomming te maken van alle binnen de stad aanwezige erfgoedobjecten en relictten. We beperken ons tot een opsomming van de relictten binnen een deel van het bouwblok waarin het projectgebied zich bevindt. Meer bepaald de zone gelegen tussen de Broeders Vandeveldestraat en de Pussemierstraat (ter hoogte van Onderbergen nummer 29). Naar onze mening geeft dit overzicht een goed beeld van het cultuurhistorisch potentieel van het projectgebied en zijn onmiddellijke omgeving.

In de eerste plaats dienen we te vermelden dat zowel het huis gelegen aan Onderbergen 41 als aan de Ajuinlei 21 opgenomen zijn als vastgesteld bouwkundig relict in de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Het huis aan de Ajuinlei (**ID24426**) is de resterende helft van een breedhuis van oorspronkelijk vier traveeën, thans nog twee, en drie bouwlagen met schilddak, uit de 19de eeuw. Het heeft een bepleisterde lijstgevel met rechthoekige muuropeningen, op de bovenverdieping met geprofileerde omlijsting met oren en sluitsteen.⁵⁴ Het huis aan Onderbergen (**ID25455**) is een breedhuis met vijf traveeën, drie bouwlagen en schilddak (pannen). In kern opklimmend tot de 18de eeuw, vernieuwde voorgevelordonnantie uit de 19de eeuw. Bepleisterde lijstgevel op plint van zandsteen met kelderluik. Imitatiebanden op de begane grond. Rechthoekige vensters op de bovenverdieping gevat in een geprofileerde omlijsting met oren op een voluut en voorzien van een neo-rocaillesleutel. Doorlopende onderdorpels. Kroonlijst met tandlijst op klossen. 18de eeuwse spiegelboogdeur, vermoedelijk uit 1769, met gebogen tussendorpel en bovenlicht gevat in een hardstenen geprofileerde omlijsting met loofwerksleutel, gebogen kroonlijst en rocailles in de zwikken. De 18de eeuwse trap en salons zijn bewaard.⁵⁵

⁵³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁵⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis met lijstgevel* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24426> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁵⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25455> (geraadpleegd op 25 december 2018).

De relictten in de omgeving worden hieronder opgelijst:

- **ID24649:**⁵⁶ Op de hoek van de Gebroeders Vandeveldestraat (huisnummer 2-4) bevindt zich een hoekhuis van zes traveeën breed, vier traveeën diep en drie bouwlagen onder schilddak (Vlaamse pannen), uit de eerste helft van de 19de eeuw. Bepleisterde en witgeschilderde lijstgevels, nummer 4 met imitatiebanden op begane grond. Horizontale geledingen aangegeven door kordonlijsten. Rechthoekige muuropeningen, benedenvensters gedeeltelijk met houten rolluikkasten. Bekronend hoofdgestel met gelede architraaf, onversierde fries en kroonlijst op klossen. Het pand is als vastgesteld relict opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24650:**⁵⁷ Ter hoogte van de Gebroeders Vandeveldestraat nummer 6 bevindt zich een stadswoning. Het betreft een breedhuis van drie traveeën en drie bouwlagen onder zadeldak (Vlaamse pannen), uit de 19de eeuw (?). Bepleisterde lijstgevel met rechthoekige bovenvensters en tot kordons verbonden lekdrempels. Breed hoofdgestel met gelede architraaf, onversierde fries en kroonlijst op klossen. Begane grond gewijzigd tot winkelpui. Het pand is als vastgesteld relict opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24651:**⁵⁸ Ter hoogte van de Gebroeders Vandeveldestraat nummer 8 bevindt zich een stadswoning. Het betreft een breedhuis van twee traveeën en drie bouwlagen onder zadeldak (Vlaamse pannen), met bepleisterde lijstgevel uit de eerste helft van de 19de eeuw. Vermoedelijk oudere kern van twee bouwlagen aangegeven door muurankers en scherpe dakhelling. Totaal gewijzigde begane grond. Het pand is als vastgesteld relict opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24652:**⁵⁹ Ter hoogte van de Gebroeders Vandeveldestraat 10/ Onderbergen 51A bevindt zich een classicistisch hoekhuis met winkelpui. Lodewijk XVI-hoekhuis van vier traveeën breed en diep en drie bouwlagen met mansardedak (leien), uit de tweede helft van de 18de eeuw. Bepleisterde en witgeschilderde, verankerde lijstgevels met imitatiebanden op begane grond, afgedekt met puilijst. Huidige voorgevel met houten winkelpui uit de 19de eeuw, en twee

⁵⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Hoekhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24649> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁵⁷ Agentschap Onroerend

Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24650> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁵⁸ Agentschap Onroerend

Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24651> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁵⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Classicistisch hoekhuis met winkelpui* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24652> (geraadpleegd op 25 december 2018).

benedenvensters met houten rolluikkasten. Rechthoekige bovenvensters met geprofileerde omlijstingen, bovenste met lekdrempel op Lodewijk XVI-panels. Uitstekende kroonlijst dekt gevel af. Zijgevel in Onderbergen, voorheen de voorgevel met gelijkaardige doch rijker uitgewerkte ordonnantie (enkelhuistype). Rechthoekige vleugel deur bevat in een geprofileerde omlijsting op neuten, met oren en vlakke sluitsteen versierd met rozetten en lintfestoenen onder een gestrekte kroonlijst. Zijtravee bovenaan gemarkeerd door versiering van borstwering met U-vormige festoen en strik en typische Lodewijk XVI-panels met rozet, festoen en druipstenen, die de architraaf van het bekronend hoofdgestel dragen. Kroonlijst, gekornist boven de zijtravee. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.

- **ID25460:**⁶⁰ Ter hoogte van Onderbergen nummer 51 bevindt zich een stadswoning. Het betreft een breedhuis van vier traveeën, drie bouwlagen en zadeldak (Vlaamse pannen), gebouwd circa 1800. Geschilderde en bepleisterde lijstgevel met rechthoekige vensters met doorlopende onderdorpels. Kroon- en tandlijst op klossen. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID25453:**⁶¹ Ter hoogte van Onderbergen nummer 37-39 bevindt zich een neoclassicistisch burgerhuis. Het betreft een rijhuis met vijf traveeën, drie en halve bouwlaag en zadeldak; thans onderverdeeld in twee eigendommen. Mogelijk oudere kern met aangepaste bepleisterde voorgevel verwerkt met hardsteen uit de 19de eeuw. Begane grond gemarkeerd door schijnvoegen, rechthoekige vensters en deuren, onder meer aangepaste. Steekboogvormige bovenvensters in een geprofileerde omlijsting met oren en dropmotief, gemarkeerd door een kroonlijst en voorzien van doorlopende onderdorpels. De vensters van de bel-etage zijn verfraaid met een sluitsteen die tevens als console cliënt voor de kroonlijst. Uiterst links driezijdige houten loggia. De halve-verdieping onder de kroonlijst op klossen bevat rechthoekige vensters. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID25451:**⁶² Ter hoogte van Onderbergen nummer 35 bevindt zich een ruim classicistisch burgerhuis van vijf traveeën, drie bouwlagen en een schilddak (nok loodrecht op de straat,

60

Agentschap

Onroerend

Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25460> (geraadpleegd op 25 december 2018).

61

Agentschap

Onroerend

Erfgoed 2018: *Neoclassicistisch*

burgerhuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25453> (geraadpleegd op 25 december 2018).

62

Agentschap

Onroerend

Erfgoed 2018: *Classicistisch*

burgerhuis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25451> (geraadpleegd op 25 december 2018).

pannen), daterend uit einde 18de eeuw doch aangepast in de loop van de 19de eeuw. Imitatiebanden tussen arduinen plint en puilijst met versierd fries. Rechthoekige vensters op de bovenverdiepingen voorzien van geprofileerde stucomlijstingen en latei versierd met centraal hoofdje omringd door rocailles (gietijzer). Steekboogdeur: vlakke arduinen omlijsting en sluitsteen, bekroond met een gestrekte druiplijst. Bekronend hoofdstel voorzien van met rozetten opgevulde steigergaten. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.

- **ID25449:**⁶³ Ter hoogte van Onderbergen nummer 33 bevindt zich een burgerhuis. Volgens de bouwaanvraag van nummer 31 uit 1779 behoorde ook deze woning tot het oorspronkelijk pand en werd voorzien dit huis samen met het te overdekken straatje ernaast in dezelfde stijl op te trekken. Dit is blijkbaar niet gebeurd. Thans enkelhuis met bepleisterde lijstgevel van vier traveeën, drie bouwlagen en schilddak (nok loodrecht op de straat, Vlaamse pannen). Rechthoekige vensters met lekdrempels. De knik in de gevel en het dak wijzen op de overbouw van het vroegere straatje. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID25447:**⁶⁴ Ter hoogte van Onderbergen nummer 31 bevindt zich een classicistisch herenhuis. Het betreft een enkelhuis van vijf traveeën, drie bouwlagen en zadeldak (pannen), voorgevel volgens archiefstukken opklimmend tot 1779. Bepleisterde lijstgevel op plint van arduin. Rechthoekige vensters met geblokte penanten op de begane grond. Bovenvensters in geprofileerde omlijstingen met oren. Verdiepte borstweringen tussen eerste en tweede bouwlaag zijn opengewerkt. De lekdrempels op de bovenste verdieping worden gedragen door Lodewijk XVI-panels verbonden door guirlandes. Rechthoekige deur in een geprofileerde en geriemde omlijsting van arduin met uitgespaarde hoeken onder de latei. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID25446:**⁶⁵ Ter hoogte van Onderbergen nummer 29 bevindt zich een burgerhuis. Het betreft een Lodewijk XV-getint burgerhuis met drie traveeën, drie bouwlagen en zadeldak (Vlaamse pannen), uit het derde kwart van de 18de eeuw. Bepleisterd voorgevelparement op arduinen

⁶³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25449> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁶⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Classicistisch herenhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25447> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁶⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25446> (geraadpleegd op 25 december 2018).

plint. Licht getoogde vensters gevat in een omlijsting van verticaal doorlopende platte banden. Op de tweede bouwlaag voorzien van rolluikkasten. Gekornist hoofdgestel gedragen door twee rocailleconsoles en bekroond met een gebogen fronton ter hoogte van de middentravee. Spiegelboogdeur in een arduinen omlijsting met geprofileerd beloop op neuten, voorzien van imposten en sluitsteen, en ingeschreven in een geblokte omlijsting; bekronende gebogen kroonlijst met gestrekte uiteinden; schelpmotieven in de zwikken; waaier van gesmeed ijzer. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.

- **ID24422:**⁶⁶ Ter hoogte van Ajuinlei nummer 12 bevindt zich een burgerhuis in neoclassicistische stijl. Het betreft het laatste rijhuis dat uitspringt ten opzichte van de volgende. Enkelhuis van oorspronkelijk drie bouwlagen en drie traveeën onder plat dak; vierde bouwlaag toegevoegd in 20ste eeuw, doet zich voor als attiek met kleine vensters boven bepleisterde en witgeschilderde lijstgevel uit de 19de eeuw. Rechthoekige muuropeningen met afgeronde bovenhoeken en geprofileerde omlijstingen. Begane grond met afgevlakt bossage; beluikte vensters en deur met steektrap van drie treden met vlakke sluitsteen en kwarthol beloop; oude muuranker, rechts van de deur, wijst op mogelijke oude kern. Bovenvensters met versierde sluitsteen en kordonlijsten. Kroonlijst op klossen. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24423:**⁶⁷ Ter hoogte van de Ajuinlei nummer 13 bevond zich een herenhuis. Breedhuis, oorspronkelijk een woning met dubbelhuisopstand, van elf traveeën en twee bouwlagen onder mansardedak (leien), uit de 19de eeuw; negen dakkapellen, waarvan vijf voorzien van omlijsting met bekronend driehoekig fronton en vleugelstukken met rolwerk, en vier later toegevoegde rechthoekige dakkapellen. Beplesiterde lijstgevel met arduinen plint waarin vier getraliede keldergaten. Gevel horizontaal gemarkeerd door brede geprofileerde puilijst, doorlopende borstwering met casementen en bekroning door middel van eenvoudig onversierd hoofdgestel. Begane grond met imitatiebanden en beluikte vensters. Segmentboogvormige muuropeningen, op de bovenverdieping met geprofileerde omlijstingen. Accent op middentravee door balkon op rolwerkconsoles met druipstenen en voor die tijd zeer typische ijzeren borstwering en dubbele deur met gestrekte houten

⁶⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* in neoclassicistische stijl [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24422> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁶⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2013: *Herenhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24423> (geraadpleegd op 25 december 2018).

tussendorpel en bovenlicht. Poort en smalle deur later toegevoegd. Het pand werd ondertussen gesloopt of verbouwd.

- **ID24424:**⁶⁸ Ter hoogte van de Ajuinlei nummers 14-15 bevindt zich een burgerhuis in neoclassicistische stijl. Het betreft een breedhuis van zeven traveeën en drie bouwlagen onder mansardedak (leien), voorzien van dakkapellen met frontonbekroning boven elke travee, uit de 19de eeuw. Muurankers van de gevel op de tweede bouwlaag wijzen op mogelijke oudere kern; breedteverschil tussen penanten duidt vermoedelijk twee kernen aan. Bepaste lijstgevel met imitatiebanden, horizontaal geleed door kordonlijsten en doorlopende borstwering, gedeeltelijk versierd met casementen. Rechthoekige vensters, op bovenverdieping in geprofileerde omlijstingen met oren. Brede, rechthoekige loggia later toegevoegd. Gevelbekroning door middel van hoofdgestel met kroonlijst op consoles met rolwerk, festoenen en druiptenen. Gedeeltelijk gewijzigde begane grond. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24425:**⁶⁹ Ter hoogte van de Ajuinlei nummers 14-15 bevindt zich een burgerhuis in neoclassicistische stijl. Het betreft een enkelhuis van drie traveeën en drie bouwlagen onder zadeldak (pannen) met twee rondboogvormige dakkapellen, uit de 19de eeuw. Bepaste lijstgevel met hardstenen plint waarin getraliede keldervensters zitten. Gelijkvloerse verdieping met imitatiebanden. Rechthoekige muuropeningen verfraaid met geprofileerde omlijstingen en per bouwlaag verschillend versierde sluitsteen met festoenen; bovenvensters tevens voorzien van oren. Houten loggia bekroond met entablement en gietijzeren hekken. Met balusters geajoueerde borstwering tussen arduinen postamenten, bewerkte panelen met druiptenen op bovenste bouwlaag. Gevelbekroning door middel van met casementen versierde fries en kroonlijst met tandlijstversiering en op consoles welke uitgewerkt zijn met vrouwenhoofdjes. Het bouwkundig relict werd vastgesteld en opgenomen op de inventaris van het bouwkundig erfgoed.
- **ID24427:**⁷⁰ Ter hoogte van de Ajuinlei nummers 27-29 bevindt zich een neoclassicistisch burgerhuis. Het betreft een enkelhuis van drie traveeën en drie bouwlagen onder afgesnuit zadeldak (Vlaamse pannen), met dakvenster in zijgevel, uit de eerste helft van de 19de eeuw.

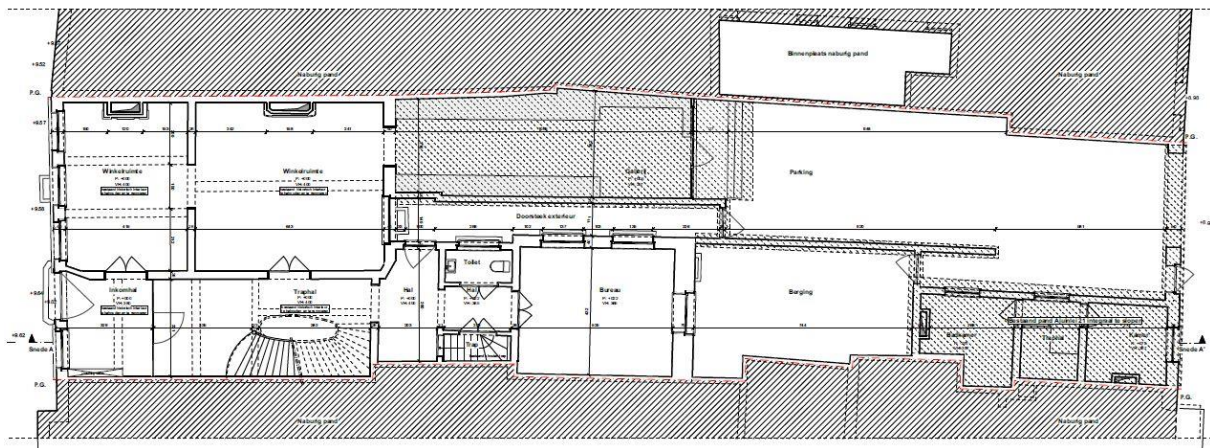
⁶⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* in neoclassicistische stijl [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24424> (geraadpleegd op 25 december 2018).

⁶⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24425> (geraadpleegd op 25 december 2018).

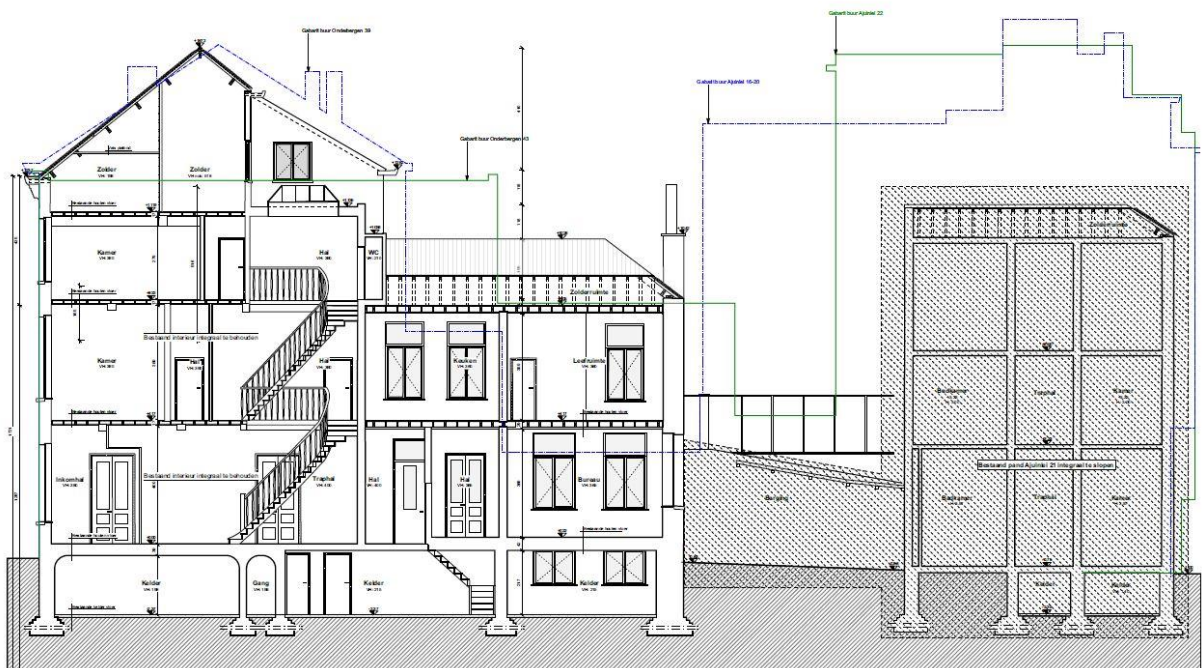
⁷⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24427> (geraadpleegd op 25 december 2018).

Bepleisterde lijstgevel met groot winkelvenster met houten omlijsting. Pui afgelijnd door doorlopend balkon op rolwerkconsoles en met ijzeren leuning. Bovenvensters met geprofileerde omlijstingen en rechte kroonlijst op tweede bouwlaag Eenvoudig hoofdgestel met kroonlijst op klossen.

3.4. Huidig gebruik projectgebied

Figuur 32: Bestaande toestand gelijkvloers

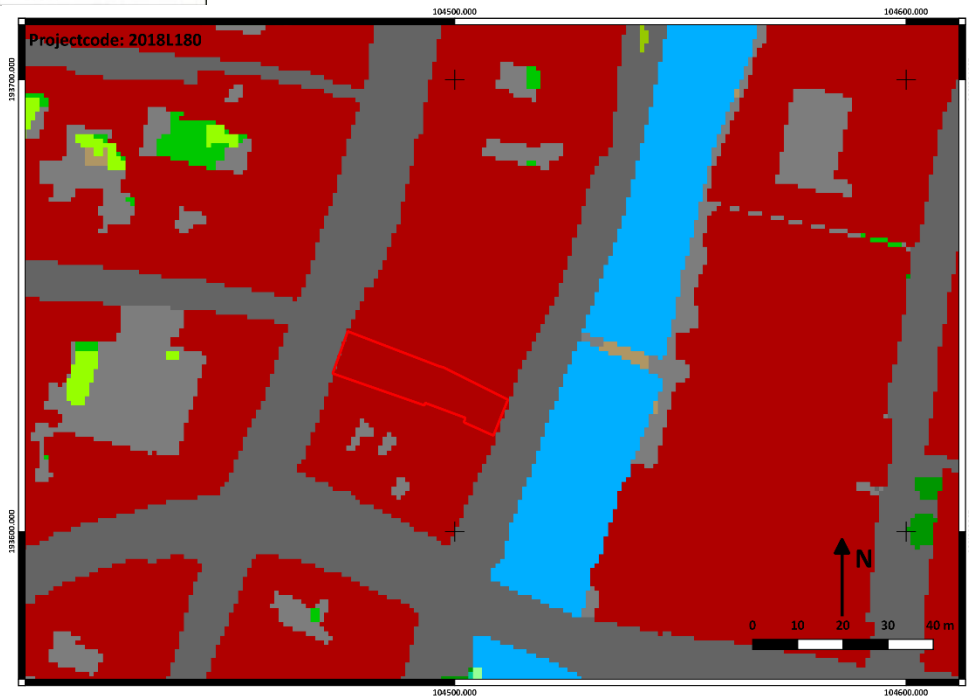

Figuur 33: Bestaande toestand langssnede

Figuur 34: Bestaande toestand dwarsnede Onderbergen

Het projectgebied is heden volledig bebouwd en/of verhard en doet dienst als woning met commerciële ruimte op het gelijkvloers. In het noorden centraal in het projectgebied bevindt zich een verharde binnenkoer. Het gebouw gelegen langs Overbergen is nagenoeg volledig voorzien van een kelder. Ook het gebouw gelegen aan de Ajuinlei is gedeeltelijk onderkelderd. Beide gebouwen zijn opgenomen als vastgesteld bouwkundig relict op de inventaris van het bouwkundig erfgoed (zie boven).

Figuur 35: Projectgebied op de bodembedekkingskaart

Figuur 36: Gevel aan Onderbergen

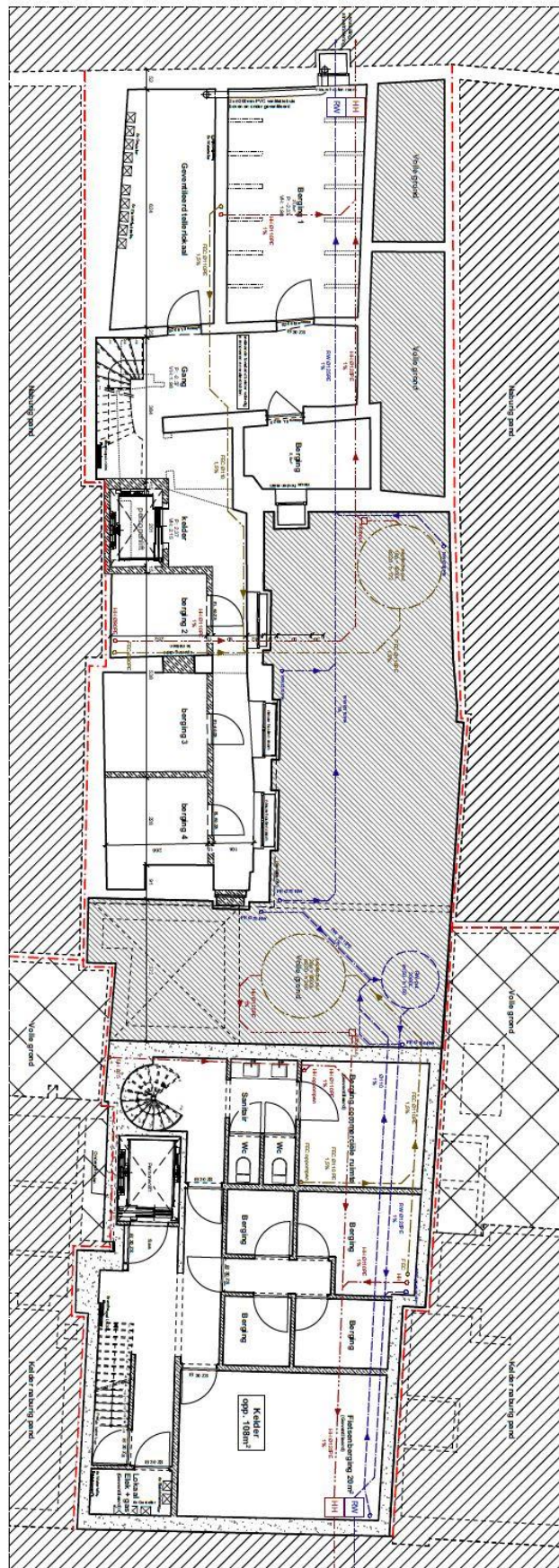

Figuur 37: Gevel aan de Ajuinlei

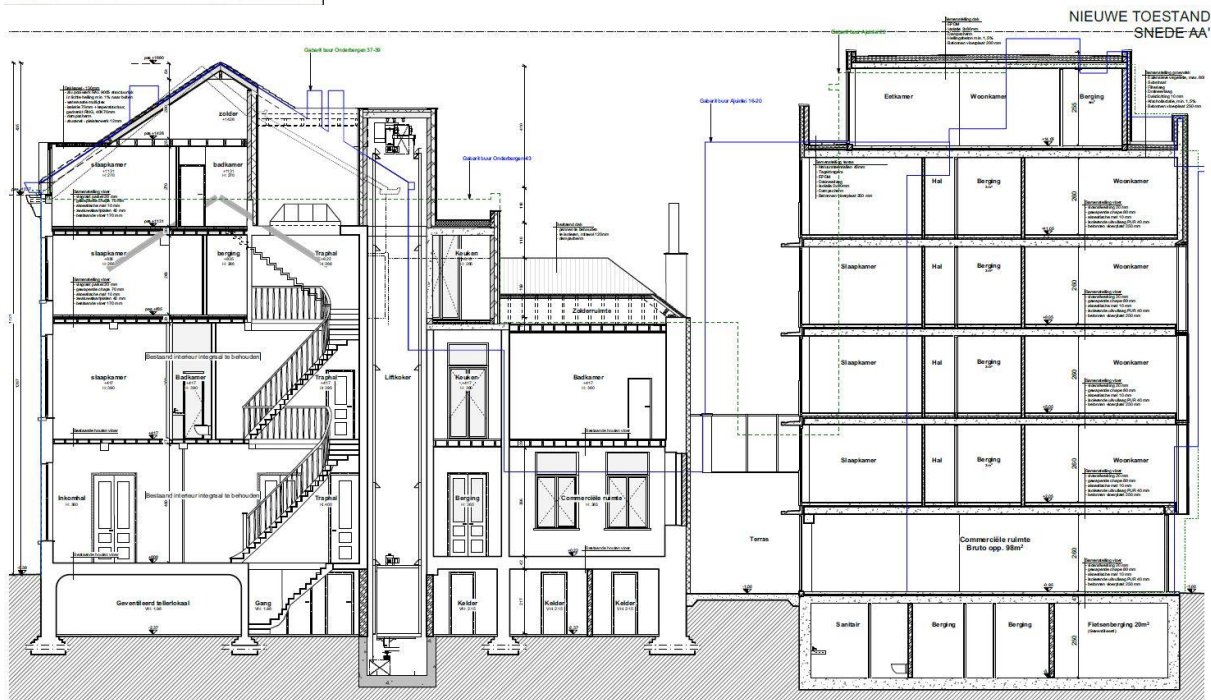
3.5. Impact geplande werken

Om een zicht te krijgen op de impact van de geplande werken worden hieronder de verschillende geplande bodemverstorende ingrepen opgelijst. Nadien zullen deze op een syntheseplan worden aangeduid teneinde een zicht te krijgen op mogelijk verstorende factoren en indien nodig een adequaat Programma van Maatregelen op te stellen.

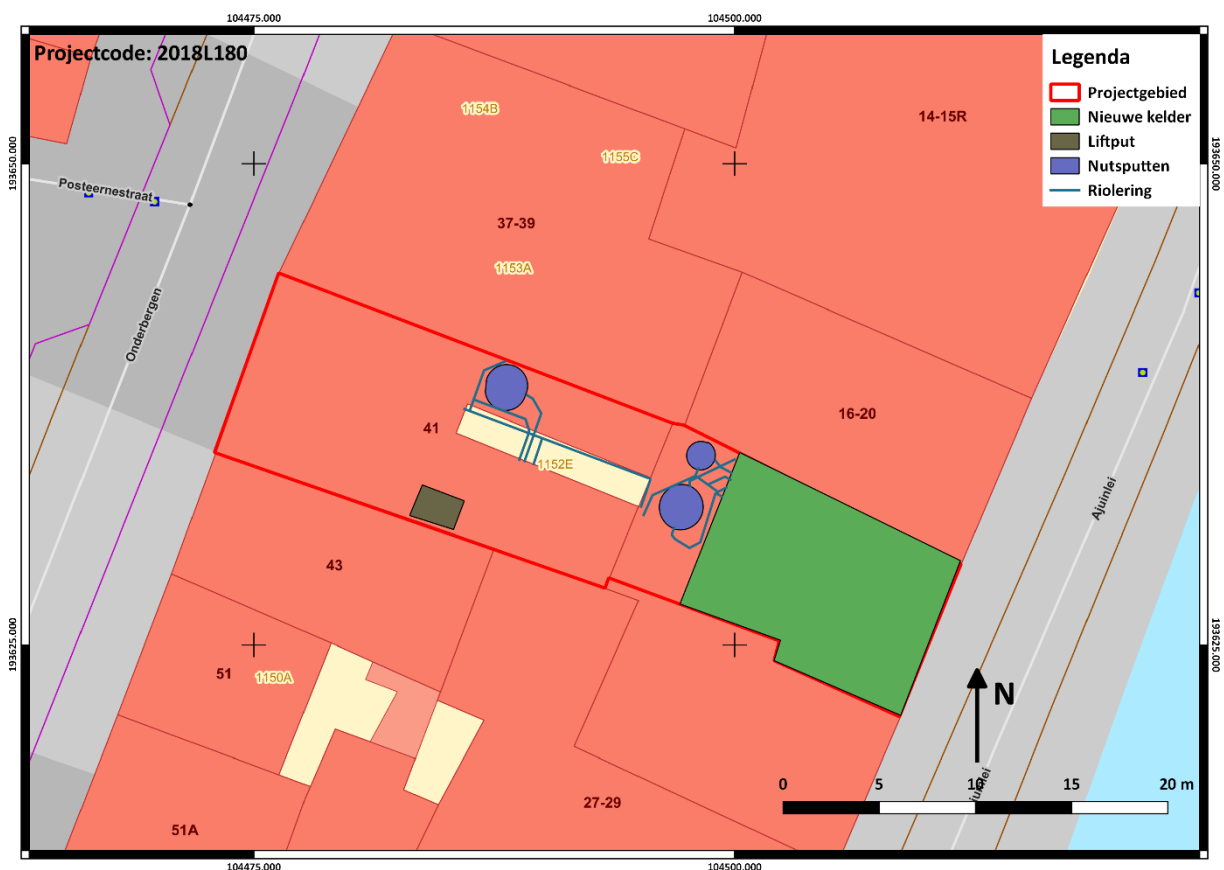
Met uitzondering van de bijgebouwen gelegen op het toekomstige perceel aan de Ajuinlei 21 zal de bestaande woning met kelderruimte aan Overbergen 41 bewaard blijven. In de kelder wordt enkel ter hoogte van de te voorziene liftschacht een bodemingreep uitgevoerd. Ter hoogte van de bestaande binnenkoer wordt een septische put met een diameter van 2,20 meter en 4200 liter voorzien. De onderzijde van de put bevindt zich op een diepte van plusminus 2,10 meter ten opzichte van het bestaande maaiveld. In deze zone zullen eveneens nieuwe afvoeren worden gerealiseerd.

Figuur 38: Nieuw ontwerp verdieping -1

Figuur 39: Nieuwe toestand langssnede

Figuur 40: Analyseplan geplande verstorings

De meest ingrijpende en quasi volledige verstoring van het bodemarchief zal plaatsvinden aan de zijde van de Ajuinlei. De volledige nieuwbouw wordt voorzien van een kelderverdieping met een hoogte van 2,50 meter. Rekening houdend met een plafond dikte van 40 centimeter en een betonnen vloer met

een dikte van plusminus 50 centimeter geeft dit een verstoring tot een diepte van plusminus 3,50 meter ter hoogte van de geplande nieuwbouw zonder rekening te houden met een zekere extra marge voor bijkomende verstoringen ten gevolge van het betreden van de werkplek met zwaar materieel. Achter de nieuwe woning wordt een overdekt terras voorzien. Onder het terras wordt een regenwaterput en een septische put ingepland. De onderzijde van de putten wordt voorzien op een respectievelijke diepte van 3 meter en 3,90 meter onder het nieuw te voorziene maaiveld (dat hier ongeveer een halve meter lager komt te liggen dan heden).

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de geplande werkzaamheden over een deel van het projectgebied het volledige archeologische erfgoed zullen vernielen. Ter hoogte van de geplande rioleringen, de liftput, de nieuwe kelder en de nutspullen zal het eventueel aanwezige archeologische niveau grotendeels tot volledig worden verstoord.

4. Synthese bureauonderzoek en onderzoeksvragen

4.1. Synthese gespecialiseerd publiek

Op basis van de beschikbare bodemkundige, historische, cartografische en archeologische gegevens over het projectgebied en zijn omgeving kan gesteld worden dat Gent reeds vanaf de vroege middeleeuwen bewoond was. Vanaf de volle middeleeuwen ontwikkelde zich een bruisende stad aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. De binnenstad van Gent werd dan ook aangeduid als archeologische zone. Archeologische vondsten uit de binnenstad en de ruimere omgeving tonen aan dat het Gentse grondgebied ook in vroegere periodes werd gefrequentieerd. Vaak betreft het echter schaarse vondsten die slechts fragmentarisch bewaard bleven ten gevolge van de middeleeuwse en jongere bodemingrepen.

Het projectgebied zelf bevindt zich ten zuiden van de oude Sint-Michielsparochie op de westelijke oever van de Leie. Dit gebied werd in de 12de eeuw binnen de stedelijke omwalling opgenomen met het graven van de Oude Houtlei. Gegevens omtrent deze vroegere periodes zijn niet gekend. Echter kon op basis van cartografische bronnen geconcludeerd worden dat het projectgebied reeds vanaf de 16de eeuw onafgebroken was bebouwd en deel uitmaakte van een bouwblok gelegen tussen Onderbergen en de Ajuinlei. Archeologische vondsten in de nabijheid van het projectgebied tonen echter aan dat er allicht reeds vroeger bewoning aanwezig was en activiteiten werden uitgeoefend.

De huidige situatie binnen het projectgebied gaat minstens terug tot de 19de eeuw. De woning gelegen aan Onderbergen heeft mogelijk nog een oudere 18de eeuwse kern. Dit betekent dat er zich gedurende de laatste 150 jaar geen grootschalige verstorende bodemingrepen voordeden binnen het projectgebied. De beide bestaande woningen zijn voorzien van een kelderruimte. Echter is op dit moment niet duidelijk of de bestaande kelderruimtes teruggaan op een oudere fase. In het geval van

de woning aan Onderbergen kan gesteld worden dat deze mogelijk uit de 18de eeuw dateert (of vroeger) en de kelder aan de Ajuinlei dateert minstens uit de 19de eeuw. Of er onder de kelderruimtes nog oudere archeologische resten zijn bewaard, is niet gekend, maar niet onaannemelijk.

De geplande werkzaamheden zullen voornamelijk aan de zijde van de Ajuinlei een grote impact hebben op het al dan niet aanwezige archeologische erfgoed. Hier wordt een kelderverdieping voorzien onder de volledige nieuwbouw. Achter de nieuwe woning zullen een waterput, een septische put en de benodigde nutsleidingen worden aangelegd. De bodemingrepen op het perceel aan Overbergen beperken zich tot het graven van een liftput in de kelder en het realiseren van een septische put en rioleringen in de tuin-/koerzone. De rioleringen in de kelderruimte zullen aan het plafond worden bevestigd.

Gezien de beperkte aanwezige gekende verstoringen, de ingrijpende geplande bodemingrepen en het hoge archeologische potentieel van het projectgebied raden we aan bijkomende onderzoeken uit te voeren. Gezien het projectgebied heden volledig bebouwd en verhard is en ontoegankelijk voor zwaar materieel, zullen deze bijkomende onderzoeken in een uitgesteld traject dienen te worden uitgevoerd. De bijkomende onderzoeken dienen bovendien gefaseerd te worden uitgevoerd. Daarom wordt een uitgesteld en gefaseerd Programma van Maatregelen opgesteld (zie deel II van deze archeologienota).

4.2. Onderzoeksvragen

- *Wat is de landschapshistoriek van het projectgebied?*

Gent situeert zich in de noordelijke laagvlakte van ons land, meer bepaald in zandig Vlaanderen. De zachte golvingen aanwezig in het landschap bereiken nergens een hoogte boven de 50 meter. De stad heeft haar ontstaan te danken aan de gunstige ligging aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Tevens is de stad niet ver van de Noordzee gelegen. Deze factoren droegen bij tot het ontstaan van een bloeiende middeleeuwse stad.

Gent bestaat landschappelijk en bodemkundig uit drie gebieden:

- Een vrij hoog zandig gebied (+5m tot +15m TAW) dat nagenoeg volgebouwd is.
- Een alluviale zone langs weerszijden van de Leie en de Schelde die door het centrum van Gent stromen.
- Een getuigenheuvel gevormd door de Blandijnberg (de top is net geen +30m TAW).

Door de uitgestrekte bebouwde oppervlakte is de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid in de oudste stadskern niet gekend.

Het projectgebied situeert zich op de westelijke oever van de Leie en plusminus 250 meter ten zuiden van de Sint-Michielskerk en werd in de loop van de 12de eeuw opgenomen binnen de stedelijke omwalling toen de Oude Houtlei werd gerealiseerd.

- *Welke archeologische sites zijn gekend in of nabij het projectgebied?*

De op de CAI aangeduide locaties in de omgeving van het projectgebied hebben alle betrekking op resten die direct in verband staan met de locatie van het projectgebied binnen de archeologische zone van de historische binnenstad en dateren vanaf de periode vroege middeleeuwen.

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?*

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan besloten worden dat het projectgebied zich binnen de 12de eeuwse stadsomwalling bevindt en minstens vanaf de 16de eeuw onafgebroken is bewoond en bebouwd. Gezien de ligging op enkele 100den meters van de oude Sint-Michielsparochie kan aangenomen worden dat er reeds activiteiten binnen het projectgebied plaatsvonden vanaf de late volle middeleeuwen. De huidige situatie binnen het projectgebied gaat minstens terug tot de 19de en mogelijk 18de eeuw.

Wat de resten betreft daterend van voor de middeleeuwen kan niet worden uitgesloten dat deze niet meer bewaard bleven binnen het projectgebied. Immers tonen vondsten verspreid over de historische stadskern aan dat er wel degelijk pré-middeleeuwse bewoning was binnen het huidige stedelijke weefsel. In deze periode had een landschap een licht glooiend karakter met wat hogere drogere en lagere (nattere) zones in de nabijheid van een natuurlijke waterloop. Echter kunnen we op basis van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen concluderen dat het projectgebied zich in een iets lagere zone in de directe omgeving van de Leie bevindt en allicht eerder aan de natte kant was en mogelijk overstromingsgevoelig.

- *Wat is de impact van de geplande werken?*

De geplande werken hebben een negatieve impact op het eventueel aanwezige archeologische erfgoed binnen een deel van het projectgebied. In de nieuwe situatie wordt het perceel opgesplitst in een deel gelegen langs Onderbergen en een deel aan de Ajuinlei.

De werken aan het westelijke perceel hebben een beperkte plaatselijke impact op het bodemarchief. Zo zal in de bestaande kelder een liftput worden gerealiseerd. Indien er zich onder de bestaande kelder nog oudere archeologische resten bevinden, zullen deze door het graven van de liftput worden vernield. Gezien de ouderdom van de kelder die mogelijk teruggaat tot de 18de eeuw, zullen de aanwezige resten minstens uit de 18de eeuw dateren. Achter de bestaande en te behouden woning bevindt zich heden een kleine koer. Hier zal een septische put met een diameter van 2,20 meter worden ingegraven samen met enkele benodigde rioleringen. De onderzijde van de put bevindt zich op een diepte van plusminus 2,20 meter onder het maaiveld. Indien er in deze zone archeologische resten bewaard zijn, zullen deze plaatselijk worden vernield.

Het toekomstige perceel aan de zijde van de Ajuinlei zal nagenoeg volledig worden verstoord door de realisatie van de nieuwbouw met voorziene kelder. Achter de nieuwbouw wordt een terras ingericht. Hieronder worden de nodige putten en leidingen voorzien tot een diepte van ruim 3 meter onder het maaiveld. De geplande werken bedreigen hier bijna het volledige bodemarchief afhankelijk van de diepte van de bewaarde resten.

Gesteld kan worden dat de zone waar een volledige vernieling van het bodemarchief plaatsvindt een oppervlakte heeft van plusminus 128 m² ter hoogte van het perceel aan de Ajuinlei. Enkel in een kleine zone van plusminus 10 m² in het zuidwesten van het perceel zal mogelijk slechts een beperkte verstoring plaatsvinden. Hier worden enkel funderingswerken uitgevoerd en worden geen kelders of nutsputten of -leidingen voorzien.

De impact van de werken aan het perceel langs Overbergen is beperkt tot een zone van plusminus 50 m² ter hoogte van de nieuw aan te leggen binnenkoer. Het verwijderen van de bestaande verhardingen, het realiseren van een stabiele nieuwe verharding en het betreden van deze zone met zwaar materieel zal een beperkte impact in diepte hebben. Ter hoogte van de voorziene septische put en de nutsleidingen (plusminus 16 m²) zal een diepgaandere verstoring plaatsvinden. Hier is het niet duidelijk of de eventueel aanwezige resten ter hoogte van de inplanting al dan niet volledig zullen worden beschadigd, aangezien niet gekend is tot op welke diepte ze voorkomen. Hetzelfde kan gesteld worden voor de zone van de liftput onder de bestaande kelder. Aangezien niet geweten is of er zich onder de bestaande kelder nog archeologische resten bevinden, kan niet bepaald worden of de werken archeologisch erfgoed zullen beschadigen. Indien wel nog resten aanwezig zijn, zullen deze allicht volledig verdwijnen na het plaatsen van de liftput en dit over een oppervlakte van plusminus 4 m².

- *Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende info op? Zo neen, is er een vervolgonderzoek nodig en welke methode levert het meeste informatie op?*

Het huidige bronnenmateriaal levert voldoende informatie op omtrent de aard van de mogelijk aanwezige resten en de algemene tijdsperiode waaruit de resten zouden kunnen dateren, maar het is niet duidelijk wat de bewaringstoestand van de resten is. Het is niet duidelijk in hoeverre het continue gebruik van het terrein gedurende meer dan 500 jaar de oudste resten heeft vernield of net heeft afgedekt onder beschermende ophogingspakketten. Evenmin is duidelijk tot welke diepte de archeologische resten aanwezig zijn. Hebben de bestaande kelders reeds alles vernield of bevinden er zich nog oudere resten onder de bestaande kelderruimtes.

Op basis van de geraadpleegde bronnen kan besloten worden dat het terrein zeker continu bebouwd en bewoond was vanaf de 16de eeuw. De huidige bebouwing gaat terug tot de 19de en mogelijk 18de eeuw aan de zijde van Overbergen.

De bronnen tonen aan dat het projectgebied een hoog potentieel heeft op kenniswinst en dat de werken plaatselijk het aanwezige archeologische erfgoed allicht volledig zullen vernielen. Elders blijven de verstoringen beperkt in omvang en mogelijk diepte.

Aangezien heden niet duidelijk is wat de bewaringstoestand en diepte van het allicht aanwezige archeologische erfgoed is, raden we aan bijkomend onderzoek uit te voeren door middel van een prospectie met ingreep in de bodem met behulp van proefputten- en sleuven voor het terrein gelegen aan de Ajuinlei en over te gaan tot een rechtstreekse opgraving voor het perceel aan Overbergen. Dit lijkt ons de meest geschikte methode teneinde een zicht te krijgen op de diepte en opvolging van de verschillende aanwezige archeologische pakketten, lagen en structuren.

4.3. [Samenvatting niet gespecialiseerd publiek](#)

Sinds 1 juni 2016 is de nieuwe archeologiewetgeving van kracht. Daarom moeten bouwheren bij het aanvragen van stedenbouwkundige vergunningen en verkavelingsaanvragen onder bepaalde voorwaarden een bekrachtigde archeologienota laten opmaken. Voor de sloop van de bebouwing gelegen aan Overbergen 41 – Ajuinlei 21 en het optrekken van nieuwe appartementen is een omgevingsvergunning nodig. Omdat het projectgebied gelegen is in de historische binnenstad van Gent, die binnen de stadswallen als archeologische zone is aangeduid, moet de bouwheer een archeologienota laten opstellen door een erkend archeoloog omdat het perceel groter is dan 300 m² en de geplande bodemingrepen groter zijn dan 100 m².

Voor het schrijven van een archeologienota wordt in de eerste plaats een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van online gegevens over de bodem, de geschiedenis, oude kaarten, archeologische gegevens, etc... wordt gekeken of er in het projectgebied archeologische resten aanwezig kunnen zijn, wat de waarde van deze resten is en of deze resten vernield gaan worden door de geplande werken.

Voor het hier bestudeerde projectgebied kunnen we besluiten dat er mogelijk wel belangrijke archeologische resten in de grond aanwezig zijn die ons iets kunnen leren over de ontwikkeling van de bewoning langs de Ajuinlei en Overbergen en op de westelijke oever van de Leie vanaf de middeleeuwen (en mogelijk vroeger) tot heden. Op oude kaarten en uit de historische bronnen is duidelijk dat al vanaf de 16de eeuw bewoning aanwezig was binnen het projectgebied. Gezien het projectgebied reeds in de 12de eeuw werd opgenomen binnen de stadsomwalling kan echter verwacht worden dat de bewoning ouder is dan de 16de eeuw.

Het bureauonderzoek kon echter niet achterhalen wat de juiste aard, bewaringstoestand en diepte is van het allicht aanwezige archeologische erfgoed. Omdat de geplande werken het nog aanwezige bodemarchief plaatselijk waarschijnlijk volledig zullen verstoren, raden we aan bijkomende vooronderzoeken uit te voeren in de vorm van proefputten. Omdat het terrein heden nog bebouwd

en ontoegankelijk is, zullen deze vooronderzoeken in een uitgesteld traject worden uitgevoerd, na het toekennen van de vergunning.

5. Kennisvermeerderingspotentieel van het projectgebied

Op basis van de bestudeerde bronnen kan besloten worden dat het projectgebied zeker vanaf de 16de eeuw bebouwd is. Dat het projectgebied allicht reeds vroeger in gebruik werd genomen kan verwacht worden op basis van de ligging op plusminus 250 meter ten zuiden van de Sint-Michielskerk en binnen het ‘eiland’ dat ontstond na het graven van de Oude Houtlei in de 12de eeuw. Ook de aangetroffen archeologische resten in de directe omgeving van het projectgebied wijzen in die richting. Waaruit de hier ontplooiende activiteiten en bebouwing in de loop der eeuwen bestond en hoe deze zich ontwikkelde is onbekend en kan enkel door onderzoek van eventueel aanwezige archeologische resten worden achterhaald.

Het projectgebied heeft met andere woorden een groot potentieel op kenniswinst met betrekking tot de ontwikkeling van de middeleeuwse stad na de uitbreiding in westelijke richting tot aan de Oude Houtlei enerzijds. Maar heeft anderzijds ook een groot potentieel tot kenniswinst met betrekking tot het pre-stedelijke uitzicht en de ontwikkeling van de oude Sint-Michielsparochie.

De aanwezige verstoringen binnen het projectgebied bestaan vermoedelijk alleen uit de bestaande kelders. Deze hebben echter zelf reeds een behoorlijke ouderdom en gaan minstens terug op de 19de eeuwse situatie. Mogelijk gaat een deel van de kelder onder het pand aan Overbergen zelfs terug tot de 18de eeuw. Of er zich nog resten onder de kelder bevinden, is niet gekend. Indien aanwezig zullen deze allicht minstens uit de nieuwe tijd dateren.

6. Bibliografie

6.1. Online bronnen

- <https://www.dov.vlaanderen.be>
- <https://inventaris.onroerendergoed.be/>
- <https://inventaris.onroerendergoed.be/cai>
- www.geopunt.be
- www.geo.onroerendergoed.be
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Hires_1534_STAM_GENT.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/27/Ghent_by_Jacob_Van_Deventer%2C_BN_1.jpg
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Braun_Gent_UBHD.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/04/Map_of_Ghent_by_Guicciardini.jpg
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Ghent%2C_Belgium_%3B_Map_1649.jpg
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_oude_kaarten_van_Gent#/media/File:Map_of_Ghent_by_Tindal.jpg
- http://search.arch.be/imageserver/topview.php?FIF=550/550_0001_000/550_0001_000_06060_000/550_0001_000_06060_000_0_0002.jp2
- <http://www.archeoweb.gent.be/archeologie>
- <https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/11888>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333164>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333308>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333303>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333451>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333299>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333307>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333475>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333483>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333455>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333456>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333461>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333331>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333333>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333334>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333329>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333306>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333300>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333305>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333458>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/157891>
- <https://cai.onroerendergoed.be/locatie/333301>

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Ajuinlei* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102896> (geraadpleegd op 23 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Onderbergen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102988> (geraadpleegd op 23 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Gebroeders Vandeveldestraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102922> (geraadpleegd op 23 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Jakobijnenstraat* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/102946> (geraadpleegd op 23 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Historische stadskern van Gent* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis met lijstgevel* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24426> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25455> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Hoekhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24649> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24650> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24651> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Classicistisch hoekhuis met winkelpui* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24652> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25460> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Neoclassicistisch burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25453> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Classicistisch burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25451> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25449> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Classicistisch herenhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25447> (geraadpleegd op 25 december 2018).

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/25446> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* in *neoclassicistische stijl* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24422> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2013: *Herenhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24423> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* in *neoclassicistische stijl* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24424> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Burgerhuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24425> (geraadpleegd op 25 december 2018).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Stadswoning* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/24427> (geraadpleegd op 25 december 2018).

6.2. Literatuur

- BOONE, M. & G. DENECKERE, et. al., *Gent : stad van alle tijden*, Brussel, 2016.
- HELSKENS, M. & M.C. LALEMAN, *Vondstmeldingen*, 11. *Zwartzusterstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1991, jg. 15, nr. 3, pp 40-41.
- LALEMAN, M.C., *Oude bodemvondsten. " Een tegelvloer van de 14de-15de eeuw"*, in *Stadsarcheologie*, 1977, 1/1, pp. 42-43.
- LALEMAN, M.-C., *Vondstmeldingen*, 5. *Onderbergen 86*, *Stadsarcheologie Gent*, 1990, jg. 14, nr. 2, pp 52-53.
- LALEMAN, M.-C., LIEVOIS, D. & P. RAVESCHOT, *De stadsversterking bij de Zandpoort. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1985, jg. 9, nr. 2, pp 16-41.
- LALEMAN, M.-C. & P. RAVESCHOT, *Vondstmeldingen*, 9. *Wilderoosstraat 13*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1983, jg. 7, nr. 3, p. 36.
- LALEMAN, M.-C., STOOPS, M. & G. VERMEIREN, *Vondstmeldingen*, 5. *Jakobijnenstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1997, Jg. 21, nr. 3-4, pp 97-98.
- RAVESCHOT, P., *Oude bodemvondsten, een inktfles*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr. 2, p. 32.
- RAVESCHOT, P., *Vondstmeldingen*, 5. *Sint-Martenstraat*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1988, jg. 12, nr. 1, p. 30.
- SWIMBERGHE, P., *Vondstmeldingen*, 9. *Oude Houtlei*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1985, jg. 9, nr. 1, pp 49-50.
- VAN DER PLAETSEN, P., *Vondsten bij wegenwerken Onderbergen*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1978, jg. 2, nr.1, p.17-22.
- VAN MOERKERKE, J., *Voor de komst van de Romeinen, in Wat een leven binnen die muren! Gent 1100-1350*, Gent, 1986, pp 23-28.
- X, *Vondstmelding*, 7. *Onderbergen nr. 76, graafwerken*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1977, jg. 1, nr. 1, p. 35.
- X, *Vondstmeldingen*, 4. *Onderbergen 29*, in *Stadsarcheologie Gent*, 1979, jg. 3, nr. 1, p. 39.

7. Lijst figuren en bijlagen

7.1. Lijst figuren

Project code	Nr	Type	Onderwerp	Aanmaakschaal origineel	Aanmaakdatum origineel	Versie
2018L180	1	Kadasterplan	Projectgebied ten opzichte van GRB-bestand	1/10000	2018	digitaal
2018L180	2	Inplantingsplan	Plan bestaande toestand -1 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	3	Inplantingsplan	Plan bestaande inplanting gelijkvloers (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	4	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp -1 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	5	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp gelijkvloers (Bron Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	6	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp +1 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	7	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp +2 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	8	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp +3 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	9	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp +4 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	10	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp +5 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	11	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp snede (Bron Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	12	Hoogteplan	Projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II. (1 meter) (Bron: ©Geopunt)	onbekend	2015	digitaal
2018L180	13	Hoogteprofiel	Doorsnede door terrein van West naar Oost (Bron: ©Geopunt)	onbekend	2015	Digitaal
2018L180	14	Tertiairgeologische kaart	Uitsnede tertiairgeologische kaart thv het projectgebied (Bron: © dov.vlaanderen).	1/50000	onbekend	Digitaal
2018L180	15	Quartaairgeologische kaart	Uitsnede quartaairgeologische kaart thv het projectgebied (Bron: © dov.vlaanderen).	1/200000	2001	Digitaal
2018L180	16	Profiel	Quartaairgeologisch profiel type 3 (Bron: dov.Vlaanderen)	nvt	2001	Digitaal
2018L180	17	Topografische kaart	Ligging projectgebied op de topografische kaarten van het NGI (Bron: © AGIV).	1/10000	2016	Digitaal
2018L180	18	Historisch plan	Gent in perspectief	onbekend	1534	Digitaal
2018L180	19	Historisch plan	Plan Gent, Van Deventer	onbekend	1559	Analoog
2018L180	20	Historische kaart	Plan Gent, Braun & Hogenberg	onbekend	1572	Digitaal
2018L180	21	Historische kaart	Plan Gent, Guicciardini	onbekend	1612	Digitaal
2018L180	22	Historische kaart	Plan Gent, Blaeu	onbekend	1649	Digitaal
2018L180	23	Historische kaart	Plan Gent, Tindal	onbekend	1708	Digitaal
2018L180	24	Historische Kaart	Projectgebied op de kaart van Villaret (Bron: geo.onroerendergoed.be)	onbekend	1745-1748	Digitaal
2018L180	25	Historische kaart	Uitsnede kaart van Ferraris, met aanduiding van het projectgebied (rood). (Bron: © AGIV)	onbekend	1771-1778	Digitaal
2018L180	26	Historische kaart	Uitsnede Primitief Kadaster Ajuinlei (Bron: het Rijksarchief)	onbekend	1830-1833	Digitaal
2018L180	27	Historische kaart	Uitsnede Primitief Kadaster Ajuinlei georeferereerd met aanduiding projectgebied (Bron: het Rijksarchief)	onbekend	1830-1833	Digitaal
2018L180	28	Historische kaart	Kaart van Vandermaelen, met aanduiding van het projectgebied (rood). (Bron: © AGIV)	1/20000	1846-1854	Digitaal
2018L180	29	Historische kaart	Topografische kaart Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw (Bron: geo.onroerendergoed.be)	onbekend	1950-1970	Digitaal
2018L180	30	Luchtfoto	Projectgebied op luchtfoto 2017 (Bron: geo.onroerendergoed.be)	nvt	2017	Digitaal
2018L180	31	CAI	CAI-locaties in omgeving projectgebied op GRB (Bron: cai.onroerendergoed.be)	1/10000	2018	Digitaal
2018L180	32	Bestaande toestand	Plan bestaande inplanting gelijkvloers (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal

2018L180	33	Bestaande toestand	Bestaande toestand langssnede (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal
2018L180	34	Bestaande toestand	Bestaande toestand snede Onderbergen (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal
2018L180	35	Bodemgebruik	Projectgebied op de bodembedekkingskaart (Bron: geo.onroerendergoed.be)	1/10000	2015	Digitaal
2018L180	36	Foto	Foto bestaande gevel Onderbergen	nvt	2018	Digitaal
2018L180	37	Foto	Foto bestaande gevel Ajuinlei	nvt	2018	Digitaal
2018L180	38	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp -1 (Bron: Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	39	Ontwerpplan	Nieuw ontwerp snede (Bron Verhamme + De Vel Architecten bvba)	1/100	2018	Digitaal/PDF
2018L180	40	Analyse	Geplande verstoringen op GRB	1/100	2018	Digitaal
Project code	Nr	Type	Onderwerp	Aanmaakschaal origineel	Aanmaakdatum origineel	Versie

7.2. Lijst bijlagen

Projectcode	Nummer Bijlage	Onderwerp	Figuurnummer	Pagina
2018L180	Bijlage 1	PDF Bestaande toestand	2/3/32/33/34	8/47/48
2018L180	Bijlage 2	PDF Nieuw ontwerp	4/5/6/7/8/9/10/11/38/39	9/10/11/51/52
2018L180	Bijlage 3	PDF Programma van Maatregelen	Apart Volume	/
2018L180	Bijlage 4	PDF Privacy-fiche	/	/